

การศึกษาแนวทางในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัด
นครราชสีมา

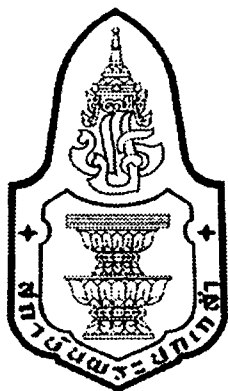
โดย

นางภา พลังกูร

รายงานวิชาการส่วนบุคคลนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง
การบริหารเศรษฐกิจสาธารณะสำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 7
สถาบันพระปกเกล้า

พ.ศ. 2552

ลิขสิทธิ์ของสถาบันพระปกเกล้า

**การศึกษาแนวทางในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา**

โดย

นางภา พลังกูร

รายงานวิชาการส่วนบุคคลนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง

การบริหารเศรษฐกิจสาธารณะสำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 7

สถาบันพระปกเกล้า

พ.ศ. 2552

ลิขสิทธิ์ของสถาบันพระปกเกล้า

รายงานวิชาการส่วนบุคคล เรื่อง

การศึกษาแนวทางในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง
จังหวัดนครราชสีมา

โดย นางภา พลาญกุล

เลขประจำตัว 3070

เป็นส่วนเพิ่มเติมจากรายงานวิชาการกลุ่ม เรื่อง

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้
ของกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม

อาจารย์ที่ปรึกษา

(ดร.พิสิฐ กิ้อารม)

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้รายงานเอกสารวิชาการส่วนบุคคลฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง การบริหารเศรษฐกิจสาธารณะสำหรับ
นักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 7

(ศาสตราจารย์ ดร.เทียนฉาย กิระนันท์)

ประธานคณะกรรมการ

หลักสูตรการบริหารเศรษฐกิจสาธารณะสำหรับนักบริหารระดับสูง

บทคัดย่อ

ชื่อ : ภา พลังกูร

ชื่อหัวข้อเอกสาร : การศึกษาแนวทางในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

อาจารย์ที่ปรึกษา : ดร.พิสิฐ ลีอาธรรม

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษานำแนวทางในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาถึงหลักการพื้นฐานและนโยบายการจัดการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 2. เพื่อศึกษาศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา 3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมบริการอย่างหนึ่งที่มีอัตราการขยายตัวเฟื่องฟู และเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนเป็นจำนวนมาก โดยอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ได้ส่งผลกระทบต่อทางด้านบวกต่อระบบเศรษฐกิจ โดยรวมของประเทศ ทำให้เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้ไปสู่ภาคธุรกิจการท่องเที่ยวและภาคอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีผลต่อการนำความเจริญไปสู่ภูมิภาคในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การจัดสร้างระบบบริการพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวนอกจากนี้การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดผลกระทบที่เป็นโทษอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ได้แก่สิ่งแวดล้อมที่สามารถแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) เช่น การเกิดมลพิษ ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและสิ่งแวดล้อมและทางวัฒนธรรม (cultural environment) เช่น วิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ศิลปวัฒนธรรมถูกทำลายขาดการแสดงออกถึงสาระที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น รวมทั้งคุณค่าที่แท้จริงที่มีต่อสังคมท้องถิ่นปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้รับการส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาแบบยั่งยืน (sustainable development) และสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยมุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปสู่แหล่งธรรมชาติตามสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชนด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศและในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่น อำเภออุทขานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่สวยงาม มีความหลากหลายทางชีวภาพตลอดจนประวัติศาสตร์ที่คนไทยทุกคนต้องการจารึกอนุสาวรีย์และซากอศิตแห่งความขัดแย้งของลัทธิการเมือง และมีทัศนียภาพอันสวยงาม เช่น น้ำตก ถ้ำ เสาห หน้าผา อากาศเย็นสบายตลอดปี เหมาะสำหรับการพักผ่อน และท่องเที่ยว ศึกษาภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา วางแผน และปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของตนเองได้ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อที่จะสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยภูมิปัญญาของท้องถิ่นในการพัฒนาซึ่งจะนำไปสู่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป จากการศึกษาผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว
2. ควรศึกษาบทบาทของอิทธิพลท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่
3. ควรศึกษาการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อเสริมรายได้แก่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการท่องเที่ยว
4. ควรศึกษาแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพดินเพื่อทำการเกษตร
5. ควรศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำเอกสารวิชาการนี้สำเร็จล่วงด้วยดีก็ด้วยความเมตตาของ ดร. พิสิฐ ลีธารธรรม ที่ได้สละเวลาอันมีค่ายิ่งในการให้คำชี้แนะตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องและให้คำแนะนำต่าง ๆ ในการทำเอกสารวิชาการนี้จนเสร็จสมบูรณ์ ผู้จัดทำจึงขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูง

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คุณพ่อและคุณแม่ ตลอดจนครอบครัว พलगูร ทุกคนที่ได้เป็นกำลังใจและให้ผู้ศึกษาวิจัยจนทำให้เอกสารวิชาการฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยดี

ภา พलगูร

สารบัญ

บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 นิยามศัพท์	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	5
2.2 ความหมายของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว	6
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	6
2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	12
2.5 นโยบายของรัฐในการการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	14
2.6 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	14
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย	19
3.1 วิธีการวิจัย	19
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล	20
บทที่ 4 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	21
บทที่ 5 ผลการศึกษา	27
5.1 สภาพทั่วไป	27
5.2 ลักษณะภูมิประเทศ	27
5.3 พรรณไม้และสัตว์ป่า	28
5.4 ที่ตั้งและการเดินทาง	30
5.5 แหล่งท่องเที่ยว	31
5.5.1 ด้านธรรมชาติที่สวยงาม	31

สารบัญ (ต่อ)

5.5.2	โซนที่ทำการอุทยานแห่งชาติ	34
5.5.3	โซนที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขญ.4 (คลองปลากั้ง)	34
5.5.4	ด้านประวัติศาสตร์	35
5.5.5	ด้านท่องเที่ยวผจญภัย	35
5.5.6	สิ่งอำนวยความสะดวก	36
บทที่ 6	สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	38
6.1	สรุปผลการศึกษา	38
6.2	การประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา	39
6.3	ข้อเสนอแนะ	41
6.4	ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป	44
	บรรณานุกรม	45
	ประวัติผู้ศึกษา	46

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วย ทรัพยากรที่มีค่าต่อการท่องเที่ยวสูงทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์อันยาวนาน และมีเอกลักษณ์ ซึ่งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมากมาย

การท่องเที่ยว (Tourism) ถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมบริการอย่างหนึ่งที่มีอัตราการขยายตัวเฟื่องฟู และเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนเป็นจำนวนมาก โดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้ส่งผลกระทบต่อทางด้านบวกต่อระบบเศรษฐกิจ โดยรวมของประเทศ ทำให้เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้ไปสู่ภาคธุรกิจท่องเที่ยว และภาคอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีผลต่อการนำความเจริญไปสู่ภูมิภาคในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การจัดสร้างระบบบริการพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว (สฤณี , 52541) นอกจากนี้การพัฒนาอุตสาหกรรมยังก่อให้เกิดผลกระทบที่สามารถแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) เช่น การเกิดมลพิษ ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (cultural environment) เช่น วิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปศิลปวัฒนธรรมถูกทำลาย ขาดการแสดงออกถึงสาระที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น รวมทั้งคุณค่าที่แท้จริงที่มีต่อสังคมท้องถิ่น (นิคม จารุมณี ,2536 ,หน้า 248-249)

ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงมีความต้องการนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไป ซึ่งแต่เดิมความต้องการแค่เพียงปริมาณ กลับกลายมาเป็นความต้องการนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมากขึ้นพร้อมกับกระแสการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ของโลกซึ่งต้องการพัฒนา 3 กระแสดด้วยกัน คือ ความต้องการอนุรักษ์ของทั่วโลก , ผลประโยชน์ของคนในท้องถิ่น , ความต้องการและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น สันสนีย์ ตันติวิท (2539 , หน้า 83) ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (sustainable tourism) ว่าหากการท่องเที่ยวใดจะสามารถดำเนินต่อเนื่องไปได้เป็นเวลานานจนใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศอย่างถาวรได้ การท่องเที่ยววนั้นจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable tourism) คือให้ผลตอบแทนมากกว่าการลงทุนที่เสียไป (ยั่งยืนทางเศรษฐกิจ) การกระจายผลตอบแทนอย่างเป็นธรรมแก่กลุ่มต่าง ๆ ในสังคม (ยั่งยืนทางสังคม) ไม่เบียดบังผลอันพึงได้ของคนรุ่นต่อไปในอนาคต (ยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม) นำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมอันดีงาม ระหว่างนักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่น (ยั่งยืนทางวัฒนธรรม) นำชัย ทนุผล ได้กล่าวว่าปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ได้รับการส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development)

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ทำที่ใ้ใ้สการอนุรักษ์ (Conservation) การร่วมกันป้องกันรักษาให้คงเดิม โดยจะเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท คือธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มุ่งเน้นการจัดการและบริหารทรัพยากร ให้คงมีอยู่อย่างยั่งยืนตามนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจมากที่สุดในปัจจุบัน ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ จนถึงระดับนานาชาติ ทั้งนี้เพราะมีการนำทรัพยากรมาใช้อย่างมากมาย จนทำให้เสียสมดุลของธรรมชาติ และส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิต และพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถควบคุมขนาดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยเฉพาะองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยวและองค์การบริหารจัดการ ซึ่งจะมีประสิทธิผลให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถอำนวยประโยชน์ ดำรงสถานภาพบทบาทหน้าที่ และฟื้นตัวได้ตามสภาพธรรมชาติ นักท่องเที่ยว ผู้ที่เกี่ยวข้อง และประชาชนทั่วไป มีจิตสำนึกและมีความตระหนักใ้สการอนุรักษ์ ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และมีขีดความสามารถในการจัดการ เกิดความภูมิใจ และยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน

สภาพทั่ว ๆ ไปของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นพื้นที่ด้านตะวันตกของเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งประกอบด้วยทุ่งหญ้าสลับกับป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ด้านทิศเหนือและตะวันออกพื้นที่จะลาดลง ทางทิศใต้และตะวันตกเป็นที่สูงชันไปเรื่อย ๆ เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารที่สำคัญ 5 สาย ได้แก่ แม่น้ำปราจีนบุรี และแม่น้ำนครนายก อยู่ในพื้นที่ทางทิศใต้ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งมีความสำคัญต่อการเกษตรและระบบทางเศรษฐกิจ และสังคมของภูมิภาคนี้ แม่น้ำทั้ง 2 สายนี้ มาบรรจบกันที่จังหวัดฉะเชิงเทรา กลายเป็นแม่น้ำบางปะกงแล้วไหลสู่อ่าวไทย แม่น้ำลำตะคองและแม่น้ำพระเพลิง อยู่ในพื้นที่ทางทิศเหนือ ไหลไปหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมของที่ราบสูงโคราช ไปบรรจบแม่น้ำมูลซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญของภาคอีสานตอนล่างไปลงสู่ม่น้ำโขง ห้วยมวกเหล็ก อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีปริมาณน้ำไหลตลอดทั้งปี และให้ประโยชน์ทางการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าวของภูมิภาคนี้ ไหลลงสู่ม่น้ำป่าสัก ที่อำเภอมวกเหล็ก จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นด้วยสภาพป่าที่รกและทึบและได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม ทำให้เกิดฝนตกชุกตามฤดูกาล อากาศไม่ร้อนจัดและหนาวจัดจนเกินไป จัดอยู่ในประเภทเขันสบายตลอดทั้งปี เหมาะแก่การเดินทางท่องเที่ยวและประกอบกิจกรรมนันทนาการชนิดต่าง ๆ อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 23 องศาเซลเซียส ฤดูร้อน แม้ว่าอากาศจะร้อนอบอ้าวกว่าที่อื่นแต่ที่เขาสูงบนเขาใหญ่อากาศเขันสบายเหมาะแก่การพักผ่อน เล่นน้ำในลำธารและนำอาหารไปรับประทาน ไม้ป่ามีดอกหลากสีบานสะพรั่งบ้างออกผลตามฤดูกาล ฤดูฝน เป็นช่วงหนึ่งของปีที่สภาพบนเขาใหญ่ชุ่มฉ่ำ ป่าไม้ทุ่งหญ้าเขียวขจีสดสวย ฤดูหนาวในช่วงตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ เป็นฤดูที่นิยมไปเขาใหญ่มากที่สุด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาวางแผนและปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ให้สามารถดำเนินงานการท่องเที่ยวของตนเองได้ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อที่จะสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยภูมิปัญญาของท้องถิ่นในการพัฒนาที่ยังสามารถรักษาความสวยงามตามธรรมชาติไว้ได้ตลอดไป และที่สำคัญที่สุด นั่นก็คือ การที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของจังหวัดและท้องถิ่น ซึ่งระยะยาวก็จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงหลักการพื้นฐานและนโยบายการจัดการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. เพื่อศึกษาศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

ในการศึกษาในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา มีขอบเขตการศึกษา ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของพื้นที่ ที่ศึกษาจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานต่าง ๆ และจากการสำรวจของผู้วิจัยและในการศึกษาศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ด้วยการประเมินความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทางด้านลักษณะทางกายภาพ ลักษณะระบบอนุรักษ์ปัจจัยการอำนวยความสะดวกพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระยะเวลาในการศึกษาระหว่างเดือน ตุลาคม 2551-2552

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบหลักการพื้นฐาน และนโยบายการจัดการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. ทำให้ทราบศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
3. ทำให้ทราบแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

1.5 นิยามศัพท์

1. **ชุมชน** หมายถึง เขตพื้นที่และบุคคลที่อาศัยอยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติแห่งเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
2. **การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์** หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อให้เกิดจิตสำนึกและมีการจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อการรักษาระบบอนุรักษ์อย่างยั่งยืน
3. **ศักยภาพ** หมายถึง สิ่งที่มีอยู่เดิมและเป็นทรัพยากรของพื้นที่ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีหรือนำมาใช้ประโยชน์หรือนำมาใช้บ้างแล้วแต่ยังไม่ได้ประโยชน์เต็มที่ และน่าจะนำมาใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนา
4. **การจัดการ** หมายถึง การดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงการจัดการเก็บรักษาซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัดอีกทั้งการสงวนเพื่อให้สิ่งที่ดำเนินการนั้นสามารถให้ผลยั่งยืนต่อมวลมนุษย์และธรรมชาติ
5. **ทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยว** หมายถึง สิ่งดึงดูดก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนานและเพิ่มพูนความรู้ ตลอดจนทัศนคติที่กว้างขวาง
6. **ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ** หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยาและสิ่งธรรมชาติได้สร้างขึ้นให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม เช่น ภูเขา น้ำตก ถ้ำ ธาร หาดทราย ชายทะเล เกาะ และลักษณะทางชีวภาพ เช่นป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ และพืชพันธุ์ธรรมชาติ
7. **การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ** หมายถึง การเดินทางที่ไม่รบกวนหรือทำลายธรรมชาติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษา ชื่นชม เพลิดเพลินกับภูมิประเทศ พันธุ์ไม้นานาชาติและสัตว์ป่า รวมถึงวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่นั้น ๆ
8. **กิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ** หมายถึง การเดินป่า ล่องแพ ดูนก ส่องสัตว์ เดินทางไกล ชมธรรมชาติ
9. **ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ** หมายถึง การที่ชุมชนได้มีการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีการคำนึงสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น การนำวัสดุคิบบในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การจัดเก็บขยะ เป็นต้น
10. **การพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืน** หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย
11. **การบริการการท่องเที่ยว** หมายถึง การบริการที่ตอบสนองการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญประกอบด้วยการบริการที่พัก /อาหาร บริการนำเที่ยว /มัคคุเทศก์ และบริการกิจกรรมการท่องเที่ยว อื่น ๆ

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษากรณี อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา” มีดังนี้

1. แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
2. การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน
3. แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
4. แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์
5. นโยบายของรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดพื้นฐานที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism)

องค์การการท่องเที่ยว (World Tourism Organization หรือ WTO) ให้ความหมายของ “การท่องเที่ยว” ว่าหมายถึง การเดินทางใด ๆ ก็ตามเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้

- ประการที่ 1 การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวแต่ไม่ใช่ไปตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร

- ประการที่ 2 การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ ไม่ใช่เพื่อทำสงคราม

- ประการที่ 3 เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตาม ที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพหรือหารายได้แต่เดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมชมเยือนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิง เริงรมย์ เพื่อเล่นกีฬาต่าง ๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ และเพื่อติดต่อธุรกิจ

การท่องเที่ยว คือการเดินทางพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานตื่นเต้นหรือเพื่อหาความรู้ ซึ่งองค์การการท่องเที่ยวของสหประชาชาติ (World Tourism Organization) ได้กำหนดไว้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทาง โดยระยะทางมากกว่า 80 กิโลเมตรจากบ้าน เพื่อจุดประสงค์ในการพักผ่อนหย่อนใจ

2.2 ความหมายของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Tourism Industry)

พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ความหมายของ “อุตสาหกรรมท่องเที่ยว” ว่าหมายถึง อุตสาหกรรมใด ๆ ที่จัดให้มีหรือให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักรไทย มีค่าตอบแทนและหมายรวมถึง ธุรกิจนำเที่ยว สถานที่ตากอากาศสำหรับนักท่องเที่ยว ธุรกิจขายของที่ระลึกหรือสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยว ธุรกิจสำหรับนักท่องเที่ยว และ ดำเนินการงานนิทรรศการ งานแสดง ออกร้าน การเผยแพร่หรือดำเนินการอื่นใน โดยมีความมุ่งหมายเพื่อชักนำหรือส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยว

2.3 ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resources)

ทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดใจที่ก่อให้เกิดการเดินทางหรือท่องเที่ยว เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนานและเพิ่มพูนความรู้ตลอดจนทัศนคติที่กว้างขวาง ในแง่ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวเปรียบเสมือน “สินค้า” เป็นสินค้าที่สามารถดึงดูด “ลูกค้า” หรือนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาซื้อถึงที่ตั้งของสินค้าได้อีกด้วย ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถจำแนกได้ตามลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เป็น 3 ประการ ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่มีความสวยงามหรือน่าสนใจต่อการเดินทางไปชม
2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่ามนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นตามวัตถุประสงค์ และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกทางอดีต และที่ได้สร้างขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งมักจะมีลักษณะเป็นวัตถุ พื้นที่ หรือสิ่งก่อสร้าง แต่มีผลดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว อาทิอนุสรณ์สถาน เมืองโบราณ ปราสาทหิน พระราชวัง ถ้ำม้อแดง อุทยานประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ฯลฯ
3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือสืบทอดกันต่อมา ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวก็เกิดขึ้นไม่ได้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้นิยามความหมายโดยแยกเป็น

- . “นักท่องเที่ยว” (Tourism) หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่อันมิใช่ที่พักถาวรของตน ซึ่งเป็นการเดินทางไปอยู่ชั่วคราวตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป (มีการค้างคืนอย่างน้อย 1 คืน) แต่ไม่เกิน 90 วันเป็นการเดินทางไปโดยสมัครใจ ด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตาม ที่มีใจจะไปประกอบอาชีพหรือหารายได้

ทั้งนี้ผู้โดยสารมาทางเรือสำราญทางทะเลแล้วไม่พักค้างคืนบนฝั่ง ก็จะไม่นับว่าเป็นนักท่องเที่ยวและผู้โดยสารผ่านที่แวะพักเพื่อต่อเครื่องบินก็จะไม่นับว่าเป็นนักท่องเที่ยวเช่นกัน

. “นักท่องเที่ยว” (Excursionist) หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่อันมิใช่ที่พักถาวรของตน ซึ่งเป็นการเดินทางไปอยู่ชั่วคราว ในระยะเวลาสั้นๆ ไม่ถึง 24 ชั่วโมง (ไม่ได้ค้างคืน) และเดินทางไปโดยสมัครใจ ด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามมิใช่การไปประกอบอาชีพหรือหารายได้ ทั้งนี้ผู้ที่โดยสารผู้โดยสารมาทางเรือสำราญทางทะเล ที่พักแรมในเรือสำราญ จะถูกนับว่าเป็นนักท่องเที่ยว แต่ผู้โดยสารผ่านที่แวะพักเพื่อต่อเครื่องบินจะไม่นับว่าเป็นนักท่องเที่ยว

. นอกจากนี้ยังจะพบคำว่า “ผู้มาเยือน” (Visitor) ซึ่งหมายรวมถึงผู้ที่เดินทางเข้ามาในประเทศ โดยจำแนกเป็นนักท่องเที่ยวหรือเป็นนักท่องเที่ยวก็นับได้ ตามแต่จะตรงกับคุณสมบัติหรือนิยามในข้อใด

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวมี 3 ประการ ได้แก่

1. การท่องเที่ยวในเวลาว่าง (Leisure Tourism) ได้แก่วัตถุประสงค์หลักของการท่องเที่ยวออกเป็นดังนี้

- การท่องเที่ยวในวันหยุด เช่นการเดินทางไปพักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ
- การเล่นกีฬา เช่น การขี่ม้า การล่องเรือ ฯลฯ
- การท่องเที่ยวเพื่อชมศิลปวัฒนธรรม
- การเยี่ยมญาติมิตร

2. การท่องเที่ยวทางธุรกิจ (Business Tourism) การท่องเที่ยวทางด้านธุรกิจแบ่งออกเป็น ดังนี้

- การท่องเที่ยวเพื่อการติดต่อทางด้านธุรกิจ เช่น การเดินทางเพื่อไปเยี่ยมชมสินค้าหรือซื้อสินค้า

- การท่องเที่ยวเพื่อการแสดงสินค้า หรือการแสดงผลการ

- การประชุมทางด้านธุรกิจ

3. การท่องเที่ยววัตถุประสงค์อื่น ๆ ได้แก่การศึกษาเล่าเรียนในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ประมาณไม่เกิน 2 เดือน การท่องเที่ยวเพื่อการรักษาสุขภาพ เช่น การอาบน้ำแร่ การท่องเที่ยวเพื่อศาสนกิจ

จากวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การติดต่อทางธุรกิจ หรือวัตถุประสงค์อื่น ๆ แต่การท่องเที่ยวต้องเป็นการเดินทางชั่วคราว ไม่ใช่ประกอบอาชีพถาวร และไม่เป็นการถูกบังคับต้องเดินทางด้วยความสมัครใจ

การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น แหล่งท่องเที่ยวต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ หรือ 3As ได้แก่

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานการณ์ที่ (Sites) และเหตุการณ์ (Events) สถานที่เกิดจากธรรมชาติสร้าง หรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างอย่างเดียว

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายให้นักท่องเที่ยวหรือคนเดินทางเข้าไปถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ สิ่งก่อสร้างอื่น ๆ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก โรงพยาบาล ฯลฯ ตลอดจนระบบการกำจัดของเสีย ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับแหล่งท่องเที่ยว

3. การเข้าถึง (Accessibility) การเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีระบบการขนส่ง (Transportation) ซึ่งประกอบด้วย เส้นทาง (The Way) พาหนะ (The Vehicle) สถานี (The Terminal) และผู้ประกอบการ (The Carrier) การขนส่งมีวัตถุประสงค์ในการลำเลียงคนและสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทางโดยผ่านเส้นทางหรือท่าลำเลียง

องค์ประกอบทั้ง 3 ประการ ดังกล่าวแล้วเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) แต่การท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มผู้สนใจเฉพาะ อย่างเช่น กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มนักผจญภัย กลุ่มนักวิชาการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ หรือปัจจัยพื้นฐานในการผลิตบางอย่างอาจมีความจำเป็นน้อย เพราะกลุ่มบุคคลดังกล่าวแล้วต้องการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติ และวัฒนธรรมเดิม การสร้างปัจจัยในการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวก ถ้าปราศจากการวางแผนที่ดี ก็ย่อมกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

องค์ประกอบที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ทั้ง 3 ประการ เป็นผลผลิตด้านการท่องเที่ยว (The Tourism Product) ซึ่งทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นได้รับการตอบรับจากผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่จะประสบความสำเร็จได้ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วนคือ

1. การขนส่ง (Transportation) การขนส่งทำให้คนสามารถเดินทางจากที่พักไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย และรวดเร็วถ้าปราศจากการขนส่งการท่องเที่ยวสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็วการขนส่งประกอบด้วย การขนส่งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ

2. ที่พัก (Accommodation) จำเป็นต้องมีที่พักในแหล่งท่องเที่ยว ที่พักอาจจัดได้หลายประเภท เช่น โรงแรม รีสอร์ท (Resort) หรือ (Guest House) ฯลฯ การจัดที่พักอาจแตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ประกอบการรสนิยมของผู้บริโภคและสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

3. สิ่งดึงดูดใจ สร้างกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกในบริการต่าง ๆ (Attraction, Activities and Ancillary Service) นักท่องเที่ยวส่วนมากต้องการความเพลิดเพลินบันเทิงใจ และความสนุกสนานในการเดินทางท่องเที่ยวการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการ

ดังกล่าวแล้ว จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ความประทับใจอาจเกิดขึ้นได้จากมนุษย์สร้างขึ้นในลักษณะของพิธีกรรม การจัดงานรื่นเริงตลอดจนกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง การก่อเจดีย์ทราย การฟ้อนรำ ฯลฯ ความประทับใจอีกอย่างหนึ่ง เกิดจากสถานที่ซึ่งธรรมชาติสร้าง หรือมนุษย์ดัดแปลงหรือสร้างใหม่เพื่อให้เกิดความประทับใจ สิ่งนี้อำนวยความสะดวกในการบริการได้แก่ ร้านอาหารสินค้า ร้านขายสินค้า ร้านอาหาร ร้านซักรีด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นต่อการท่องเที่ยว

4. การขาย (Sales) การขายทำให้เกิดการกระจายผลผลิตด้านการท่องเที่ยวจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยว หน่วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการขาย เช่น ผู้ขายส่ง การบริการด้านการท่องเที่ยว (Tour Operator) ตั้แทนการจัดการเดินทาง (Retain Travel Agents) ซึ่งเป็นพ่อค้าปลีกในการขายบริการด้านการท่องเที่ยว ตัวแทนจำหน่ายเฉพาะทาง (Specially Chandlers) เช่น ตัวแทนจำหน่ายตั๋วเครื่องบิน ตัวแทนจำหน่ายทัวร์รถไฟ ฯลฯ ตัวแทนจำหน่ายเฉพาะทางดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการขายสินค้าเฉพาะอย่าง

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังส่งผลกระทบต่อระบบผลิตในด้านอื่น ๆ อีกมาก เช่น ด้านการเกษตรและพาณิชย์ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงมีส่วนทำให้เกิดการจ้างงานการกระจายรายได้ตั้งแต่ระดับเศรษฐกิจจนถึงคนยากจน ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านดีและด้านเสีย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงต้องจัดการวางแผนอย่างรอบครอบ เพื่อหลีกเลี่ยงผลเสียที่เกิดขึ้นและก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Development)

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบอนุรักษ์ของแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (conservation tourism) และเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) นั่นคือ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของในท้องถิ่น โดยมีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความมั่นคงตามธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบอนุรักษ์เอาไว้ได้ด้วย (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542)

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มี 4 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นหลัก ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบอนุรักษ์ในพื้นที่แห่งนั้น จึงเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (nature-based tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยว อย่างมีความรับผิดชอบ (responsibly travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (no or low impact) การจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยว ที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (sustainable managed tourism)

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบอนุรักษ์ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (environmental education-based tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ ได้หมายความว่ารวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย แล้วในที่สุดแล้วท้องถิ่นก็จะสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพท้องถิ่น ในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า จนถึงการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation –based tourism)

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบดังกล่าวครบถ้วนก็จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สมบูรณ์หากขาดข้อใดข้อหนึ่งความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจจำเป็นต้องมีการจัดส่งเสริม หรือทำให้การท่องเที่ยว นั้นเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542)

2.3.1 หลักเกณฑ์การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ร่วมกับสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และผจญภัยได้กำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนี้

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีระบบอนุรักษ์สมบูรณ์
2. มีความพร้อมในการบริหารจัดการ มีศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ภายในศูนย์มีบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น มีเคาน์เตอร์บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ ห้องสุขา มุมจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม
3. มีการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทั้งเส้นทางไปและกลับทางเดิม เส้นทางแบบวงรอบหรือวงกลม ระยะทางตั้งแต่ 1 กิโลเมตรขึ้นไป
4. มีป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

5. มีแผนที่และคู่มือแนะนำเที่ยวประกอบป้ายสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
6. มีการกำหนดขีดความสามารถ ในการรับรองของพื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้ง ต่อวัน
7. มีมัลติเทศก์ประจำท้องถิ่น
8. มีการบริหารจัดการพื้นที่ และมีบริการร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นองค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรการบริหารท้องถิ่น (เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล)
9. มีนโยบายในการศึกษาสภาพแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่นชัดเจน เช่น การจัดการขยะ การจัดการน้ำเสียและการจัดการมลพิษต่าง ๆ เป็นต้น
10. มีแผนพัฒนาบุคลากรและการบริหารสู่ระดับมาตรฐานสากล
11. หากแหล่งท่องเที่ยวที่มีการพักแรม จะต้องเป็นที่พักแรมระดับการรักษาสีสิ่งแวดล้อม

2.3.2 กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวถึงกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่ากิจกรรม ที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในระบบอนุรักษ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทั้งนี้ต้องเป็นกิจกรรม ที่มีผลกระทบด้านลบน้อยที่สุดหรือเป็นผลกระทบที่อยู่ในสัดที่สามารป้องกันหรือแก้ไขได้ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องจัดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มี 19 กิจกรรม ประกอบด้วย

1. กิจกรรมเชิงอนุรักษ์ในแหล่งธรรมชาติ มี 9 กิจกรรม ได้แก่ เดินป่า (hiking, trekking, walking) ศึกษาธรรมชาติ (nature educatio) ส่องสัตว์หรือดูนก (animal/bird watching) เที่ยวถ้ำหรือน้ำตก (cave/waterfall exploring) พายเรือแคนู (canoening) หรือคายัค (kayak) หรือ เรือใบ (ssil boating) กระดานโต้ลม (wind surfing) ดำน้ำ ดูปะการังน้ำตื้น (snorkeling) และดูปะการังน้ำลึก (scuba diving) ตั้งแคมป์ (tent camping) ล่องแพ (rafting) และขี่ม้าหรือนั่งช้าง (rock/elephant riding)
2. กิจกรรมกึ่งอนุรักษ์ มี 5 กิจกรรม ได้แก่ การถ่ายรูป บันทึกภาพ (photograph) ศึกษาท้องฟ้า (sky interpretation) ขี่จักรยานท่องเที่ยว (เสือภูเขา) (terrain/mountain biking) ปีน/ไต่เขา (rock/mountain climbing) ตกปลา (fishing)
3. กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ มี 5 กิจกรรมได้แก่
  - 3.1 ชมความงาม ความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์
  - 3.2 ศึกษาเรียนรู้ประวัติ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี และประวัติศาสตร์
  - 3.3 ศึกษาชื่นชมงานศิลปกรรมและวัฒนธรรม
  - 3.4 ร่วมกิจกรรมเรียนรู้พฤติกรรมของผู้คน
  - 3.5 ศึกษาเรียนรู้การผลิตของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมบางประเภทที่แม้ว่าจะไม่เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวอนุรักษ์แต่ควรพิจารณาเพื่อพัฒนาการจัดการให้มีโอกาสเสริมแนวความคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น การ

ต้องเรือชมธรรมชาติ ชมทิวทัศน์ การพักผ่อนปิกนิก เล่นน้ำ ว่ายน้ำ อาบน้ำแดด นมัสการ กราบไหว้ ตามความเชื่อหรือแสวงบุญ ชมหรือร่วมเล่นกีฬาการประชุมสัมมนาและการบันเทิงต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะเหมาะสมกับบางพื้นที่และบางกลุ่มนักท่องเที่ยวซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต่างกัน รวมทั้งมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ในระดับที่ต่างกันด้วย ซึ่งสามารถจัดเป็นกิจกรรมที่มีแนวโน้มเป็นกิจกรรมเชิงอนุรักษ์หรือกึ่งอนุรักษ์และต้องมีการจัดการเพื่อลดผลกระทบด้วย หากปราศจากมาตรการลดผลกระทบที่ดีแล้ว กิจกรรมเหล่านี้อาจจะเป็นตัวเร่งการทำลายทรัพยากรให้เสียหายเร็วยิ่งขึ้นได้

2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จากรายงานเรื่อง “การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาอนุรักษ์” ที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 ,หน้า48-50) จัดทำได้กล่าวถึง ความเกี่ยวข้องของชุมชนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ว่ามี 2 ลักษณะ คือ ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ซึ่งมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. ทางเศรษฐกิจ ได้แก่

- 1.1 เกิดการสร้างงานเกิดขึ้นใหม่สืบเนื่องจากการท่องเที่ยว
- 1.2 เกิดการพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการให้บริการเพิ่มขึ้น
- 1.3 เกิดระบบตลาดเพื่อการจัดการเครื่องอุปโภคบริโภคที่เป็นปัจจัยต่อการท่องเที่ยว
- 1.4 เกิดระบบการผลิตวัตถุดิบท้องถิ่นเพื่อป้อนระบบตลาดที่เกิดขึ้น
- 1.5 มีรายได้จากแหล่งรายได้ใหม่
- 1.6 ครอบครัวยุคใหม่ในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

2. ทางสังคม ได้แก่

- 2.1 การพัฒนาด้านการสร้างสรรค์
- 2.2 การติดต่อทางสังคมที่มีรูปแบบมากขึ้น
- 2.3 เกิดสัญญาทางสังคมอันเนื่องมาจากการตกลงในสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบ

ร่วมกันของสมาชิกในสังคม

- 2.4 การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค
- 2.5 การกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาตนเอง
- 2.6 การพัฒนาด้านสาธารณสุข
- 2.7 ความเอาใจใส่ต่อบริการทางสังคมของชุมชนดีขึ้น

ผลกระทบที่เกิดขึ้นซึ่งมีทั้งทางบวกและทางลบ ผลกระทบในทางบวกก็คือ ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับซึ่งได้กล่าวไปแล้ว ส่วนผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้น เช่น การขยายตัวของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหาร หากไม่มีการจัดการที่ดี ตลอดจนวัฒนธรรม และวิถีชีวิต

ดั้งเดิมของชุมชนอาจถูกกลืนหรือเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาสู่ชุมชนได้ เป็นต้น

สถาบันดังกล่าวได้เสนอว่าการสร้างโอกาสและประโยชน์ในการปรับตัวต่อการพัฒนาที่เข้าสู่ชุมชนท้องถิ่น ได้อย่างแท้จริง จะช่วยลดผลกระทบในทางลบเหล่านั้นได้บ้าง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการท่องเที่ยวแนวใหม่ อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์กรรมของระบบ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอย่างมากอยู่แล้ว เพราะชุมชนสามารถเป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงกันหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องได้อย่างดี กล่าวคือ

1. เชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐในฐานะผู้รับทราบนโยบาย ในเบื้องต้นและมีส่วนผลักดันในระยะยาวในฐานะผู้ใช้และดำเนินงานตามแผนงานและแผนปฏิบัติการต่าง ๆ
2. เชื่อมโยงกับหน่วยงานจากภาคเอกชน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของฐานะรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่จัดขึ้น โดยเอกชน เช่นร่วมพัฒนาที่พักแรม ร้านค้า และการนำเสนอศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์โดยไม่เบียดบังทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เริ่มตั้งแต่การให้ข้อมูลท้องถิ่นการเตรียมการจัดการ การควบคุมดูแล การใช้ทรัพยากรธรรมชาติการมีส่วนร่วมในการบริการ และการได้รับประโยชน์จากการบริการชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีบทบาทสำคัญการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยแนวทางที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและสามารถยั่งยืนหยุดได้ตามสถานการณ์ 4 แนวทาง คือ

1. แนวทางขั้นเตรียมการ
  - 1.1 การจัดตั้งองค์กรความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้อง
  - 1.2 การเตรียมข้อมูลที่ต้องเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว
  - 1.3 การกำหนดขั้นตอนการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยว
2. แนวทางขั้นดำเนินการ
  - 2.1 การร่วมวางแผนปฏิบัติการและประเมินผลกับองค์กรอื่น
  - 2.2 ความคุมและส่งเสริมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวให้ถูกต้อง
  - 2.3 การร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความเหมาะสมทั้งระดับส่วนตัวและชุมชน
3. แนวทางปฏิบัติแต่ละบุคคล
  - 3.1 การพัฒนาความรู้และทักษะเฉพาะด้านเกี่ยวกับท้องถิ่นตน
  - 3.2 การร่วมมือคุณภาพชีวิตตนเอง ครอบครัวและชุมชน
  - 3.3 การร่วมมือและมีบทบาทร่วมกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง
  - 3.4 การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการให้บริการ

4. แนวทางขั้นตติตามประเมินผล

4.1 มีมาตรฐานและตัวชี้วัดการประเมินในระดับบุคคลชุมชนและสภาพแวดล้อม

4.2 การประเมินผลกระทบต่อพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาตนเอง

แนวทางทั้งนี้ จะสามารถชี้ถึงบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งได้

2.5 นโยบายของรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นโยบายของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา ได้เน้นนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมครอบคลุมด้านป่าไม้หลายประการกล่าวคือ การจัดให้มีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร และความหลากหลายทางชีวภาพแบบบูรณาการโดยยึดหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม และยังสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมและกำจัดมลภาวะที่มีผลต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตของประชาชน

นอกจากนี้ยังให้นำต้นทุนทางสังคมมาพิจารณาในการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ในกรณีการดำเนินโครงการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจากนโยบายหลักดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ที่แน่วแน่ของรัฐบาล ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลเป็นรูปธรรมมากขึ้น ดังนั้นจากนโยบายของรัฐบาลชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานที่กำกับการบริหารต่างประเทศได้เน้นถึงการดำเนินการในหลาย ๆ รูปแบบเพื่อเป็นการรักษาและคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป ถึงอย่างไรก็ตามในการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลนั้นก็อยู่ที่การแปลงนโยบายของรัฐบาลสู่การปฏิบัติในระดับ กระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วย

2.6 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เนาวรัตน์ พลายน้อย (2545, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ทักษะการทำงานและปัจจัยเงื่อนไขในการพัฒนาทักษะการทำงานของแรงงานภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในท้องถิ่น : การศึกษาในกลุ่มประชาคม (civic groups) ภาคเหนือตอนบน การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทักษะการทำงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของกลุ่มประชาคม (civic groups) ภาคเหนือตอนบน โดยพิจารณาทักษะการทำงานทั้งในระดับกลุ่มประชาคมและระดับปัจเจกบุคคลในประชาคม รวมทั้งศึกษาปัจจัยเงื่อนไขในการพัฒนาทักษะการทำงานของกลุ่มและปัจเจกบุคคลในประชาคมการท่องเที่ยว การวิจัยได้คัดเลือกกลุ่มประชาคมจังหวัดน่าน เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีศักยภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นและเป็นที่ยอมรับในระดับพื้นที่มา 20 กลุ่มประชาคม วิจัยศึกษาใช้การปฏิบัติงานภาคสนามหลายขั้นตอนและใช้แนวทางผสมวิธี (mixed methodology) เป็นหลัก

รวมทั้งได้จัดประชุมปฏิบัติการ (workshop) กับกลุ่มประชาคมและผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholders) โดยจัดเวที 4 ครั้งใน 4 จังหวัด พื้นที่การวิจัย เพื่อให้มีการสื่อสารทางสังคม (social communication) เกี่ยวกับผลการวิจัยและแสวงหามาตรการร่วมในแนวทางประชาคม เพื่อผลักดันให้เกิดความร่วมมือพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่พึงประสงค์ของแต่ละพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่าประชาคมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหรือแหล่งรายได้เสริม มีทุนทางระบบนิเวศ (ecology capital) ทุนทางสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม (social, cultural capital) เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยว ผวนกเข้ากับทุนมนุษย์ (human capital) ในบางด้าน เช่น ด้านธรรมาภิบาลไมตรีที่ดึงดูดประกอบเป็นเงื่อนไขให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในชุมชนท่องเที่ยวนั้น ๆ ประชาคมการท่องเที่ยว

ส่วนใหญ่ยังขาดทักษะด้านการวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในชุมชน ยังขาดจุดเน้นโดยแน่ชัดว่าจะจัดการท่องเที่ยวในแนวทางที่มุ่งปริมาณนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวหรือจะมุ่งเน้นการท่องเที่ยวในกระแสทางเลือก (alternative tourism) ที่มุ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สร้างความสมดุลระหว่างรายได้กับการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ระบบนิเวศ รวมทั้งการสืบทอด ทัศนคติทางวัฒนธรรม ทักษะทั้งในระดับองค์กรประชาคมและทักษะระดับปัจเจกบุคคลจะมีจุดแข็งด้านการให้บริการ (Service) ที่เปี่ยมไปด้วยธรรมาภิบาลไมตรี (hospitality) การสร้างความอบอุ่น ความสำนึกในความเป็นเพื่อนมนุษย์ (human touch) ขณะที่ส่วนใหญ่ยังขาดทักษะด้านการบริหารจัดการ (management) และการปฏิบัติงานเป็นเครือข่าย (network) ข้ามประชาคม แนวทางการพัฒนาทักษะที่ควรเกิดขึ้นคือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มประชาคม ทั้งในด้านองค์กร (civic organization) ด้านสำนึกสาธารณะ (civic consciousness) และเครือข่ายขององค์กรประชาคม (civic network) พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันในแนวราบภายใต้ความไว้วางใจต่อกัน (trust) มากขึ้น ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยทักษะการทำงานของทั้งองค์กรและปัจเจกบุคคลจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในชุมชนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อประเทศ การจัดให้มีกองทุนพัฒนาทักษะแรงงานด้านการท่องเที่ยวอย่างบูรณาการเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ในส่วนของการวิจัยในลักษณะนี้นับเป็นสหวิทยาการใหม่แนวทางหนึ่งที่น่าเอาความรู้ความเข้าใจด้านประชาสังคม ซึ่งมีฐานะสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ในปัจจุบันมาสู่เรื่องทักษะแรงงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งพบว่ากระบวนการวิจัยเรื่องนี้ได้ช่วยเสริมให้เกิดแนวความคิดเครือข่ายและศักยภาพในการปฏิบัติในแนวทางใหม่ใน 20 ประชาคมการท่องเที่ยว ใน 4 จังหวัดได้อย่างพอใจ

พัฒนจิตา พิระภักไพศาล (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ทะเลบริเวณเกาะล้านครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพในอดีต สภาพปัจจุบัน และปัญหาของทรัพยากร การท่องเที่ยวได้ทะเลบริเวณเกาะล้าน และเพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ทะเลบริเวณเกาะล้าน ผลจากการศึกษาพบว่าการศึกษาสภาพของทรัพยากรได้ทะเลบริเวณเกาะล้านในอดีต

และในปัจจุบันแตกต่างกัน พบว่าสภาพในอดีตนั้นจะมีความสมบูรณ์ของปะการังและธรรมชาติที่สวยงามมากที่สุดและมากกว่าในปัจจุบัน การศึกษาปัญหาของทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ทะเลบริเวณเกาะล้าน พบว่าปัญหาของทรัพยากรการท่องเที่ยวเกิดจากเรือท้องกระจกขนาดใหญ่เฉี่ยวชนปะการัง การจอดเรือในที่ห้ามจอด น้ำเสียที่ปล่อยจากบ้านเรือน ร้านอาหาร และมาจากการกระทำของมนุษย์แต่ sea walking ทำให้เสียหายน้อยมาก การศึกษามุมมองเกี่ยวกับการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณเกาะล้าน พบว่า แนวทางในการพัฒนาควรมีการปลูกปะการังเทียม ควรมีความร่วมมือกันระหว่างผู้ประกอบการด้วยกัน ควรมีหุ่นบอกจุดที่จอดเรือ บอกว่าขุดน้ำ หุ่นกันขยะให้เพียงพอต่อความต้องการ ตลอดจนควรมีโครงการสร้างจิตสำนึก เกี่ยวกับการเฝ้าระวัง การศึกษาในภาพรวมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพราะจะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนตลอดไป และการศึกษาพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวเกาะล้าน พบว่า ส่วนมากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวต่างชาติจะห่วงแหนและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าชาวไทย

สุนิสา ฉันทรัตน์โยธิน (2545, บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เป็นงานศึกษาทางมนุษยวิทยาที่ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนมั่งคอบปูยโดยการศึกษาวิจัยนี้ได้ใช้กรอบแนวความคิด 3 แนวความคิด คือการท่องเที่ยว ทุนวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลจากการศึกษาพบว่าเมื่อการท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านคอบปูย ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะนำบักชณะทางวัฒนธรรมของตนมาปรับเปลี่ยนเป็นสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ในการบริโภควัฒนธรรมที่แปลกแตกต่างจากตนเอง นั่นคือความเป็นมั่งคั่งและยังได้มีการจัดฉากนำเสนอความจริงแท้เพื่อสร้างจุดดึงดูดให้แก่แหล่งท่องเที่ยวคอบปูยอีกด้วย สินค้าทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านคอบปูยมีมากมาย เช่น เครื่องแต่งกาย งานหัตถกรรม ของที่ระลึก ฯลฯ อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมมั่งคั่งได้นำไปเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมทั้งหมด เช่น พิธีศพ สิ่งนี้แสดงว่า มั่งคั่งได้ตระหนักว่าสิ่งใดเป็นสินค้าที่ขายได้ และสิ่งใดขายไม่ได้ นอกจากนั้นสินค้าวัฒนธรรมที่จำหน่ายอาจเป็นของในชุมชน หรือนำมาจากภายนอกซึ่งผู้ขายได้โยยสินค้านั้นเข้ากับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมั่ง และการนำเสนอความจริงแท้ของการความเป็นมั่งคั่งภายในหมู่บ้านมิได้ถูกนำเสนอโดยคนมั่งเท่านั้น คนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้มีการใช้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมั่งเพื่อวัตถุประสงค์ในการค้าขาย เช่นเดียวกับคนมั่งยังไปกว่านั้น การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม โดยทางตรงและโดยทางอ้อม ซึ่งมีผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ เช่น การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีอาชีพมากมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทำให้มีรายได้มากขึ้น มีการขยายตัวด้านการลงทุน มีการสร้างประเพณีประติษฐาน มีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของหญิงและชาย มีปัญหาสังคมและปัญหาขยะเกิดขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ ในส่วนท้ายของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ได้กล่าวถึงศักยภาพความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านที่กำลังจะดำเนินการในอนาคต พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีหลักเกณฑ์พื้นฐานจากการ

รวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชนเพื่อแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาตนเอง และมีจุดมุ่งหมายด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ วิถีชีวิต วัฒนธรรม

สถาบัน ใจเอื้อ (2537, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความคาดหวังของผู้นำท้องถิ่นต่อการศึกษาเพื่อใช้ประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวของอำเภอ เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคาดหวังทางการศึกษาที่เหมาะสมต่อธุรกิจท่องเที่ยว และเพื่อแสวงหารูปแบบของการศึกษาและเนื้อหาสาระ เพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เหมาะสม กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ทุกระดับผู้บริหาร ตัวแทนธุรกิจท่องเที่ยว พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส เจ้าหน้าที่สุขภาพ จำนวน 218 คน โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ในการประมวลผลข้อมูล ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สถานภาพสมรสมีอายุอยู่ในระหว่าง 19 ปี ถึง 60 ปีขึ้นไป วุฒิการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาถึงปริญญาตรี ภูมิกำเนิดเกิดที่เกาะสมุยร้อยละ 54.5 ประชากรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีความเห็นด้วยกับการที่เกาะสมุยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในแต่ละปีที่มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เพราะมีปัจจัยดึงดูดหลายประการ เช่น ทรัพยากรทางทะเลที่สวยงามธรรมชาติป่าไม้ และน้ำตก เป็นต้น ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยว ส่งผลดีต่อชาวเกาะสมุย เช่น เป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น อันเป็นผลเนื่องมาจากการจ้างงานของธุรกิจท่องเที่ยว กลุ่มประชากรตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการศึกษาในเกาะสมุยยังไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสภาพท้องถิ่น จึงมีความต้องการให้สถาบันการศึกษาสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับสายวิชาชีพในระดับอาชีวศึกษาถึงปริญญาตรี เพื่อรองรับกับสถานการณ์การท่องเที่ยวในเกาะสมุย ปัจจุบันผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่ากลุ่มประชากรมีความคาดหวังต่อรูปแบบทางศึกษา ตามลักษณะเนื้อหา ดังนี้ การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) คือ ต้องการให้มีการเรียน การสอน ในระดับอาชีวศึกษาถึงระดับปริญญาตรี ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 5 ระดับการศึกษา ได้แก่ 1) การศึกษาวิชามัธยมศึกษา 2) การศึกษาวิชาชีพ ระยะสั้นไม่เกิน 1 ปี 3) การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิคหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปวช. 4) การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิคหรือ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หรือระดับอนุปริญญาตรี 5) การศึกษาระดับปริญญาตรี การศึกษาวิชาชีพที่สามารถนำไปประกอบอาชีพในแหล่งท่องเที่ยว เช่น วิชาการ – บริหารธุรกิจ วิชาการโรงแรม การประกอบอาหาร การบริการในรูปแบบโรงเรียน (Non-formal Education) คือ ต้องการการศึกษา เกี่ยวกับทัศนคติการพึ่งตนเองเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การศึกษาเกี่ยวกับการเกษตร และการศึกษาเกี่ยวกับการผลิตศิลปหัตถกรรมจากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ในรูปแบบของการอบรมวิชาชีพระยะสั้นไม่เกิน 1 ปี หรือระยะเวลา 1-3 ปี หรือรูปแบบการเรียนการสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยใช้ระบบการศึกษาทางไกลในสาขาวิชาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น การศึกษาไม่เป็นทางการ (Informal Education) คือ ต้องการศึกษาจากประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น จากวิถีชีวิตและ

การดำรงชีวิตในครอบครัว ชุมชนและสังคม โดยการศึกษาจากการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน การศึกษาจากสื่อมวลชน สื่อสารหรือสื่อโทรคมนาคมในชีวิตประจำวัน โดยการศึกษาห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านหรือแหล่งบริการข่าวสารทั้งในภาครัฐและเอกชน การศึกษาที่ได้รับจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในหน่วยธุรกิจรวมถึงวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผลการศึกษาดังกล่าว ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในรูปแบบและเนื้อหาสาระความรู้ ดังนี้

1. ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและผู้นำท้องถิ่นควรร่วมมือกันสนับสนุนและฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เป็นรูปลักษณ์ของเกาะสมุย โดยเฉพาะ เช่น ประเพณีชักพระ ทอดผ้าป่า ประเพณีชนควาย การแสดงของลิงในรูปแบบของการเข้าร่วมกิจกรรมจากชุมชน
2. การพัฒนาด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมในครัวเรือน หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของชาวเกาะสมุย ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการผลิตในอาชีพที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพการผลิตที่สูงขึ้น เช่น การเกษตร ปศุสัตว์ และการผลิตทางด้านศิลปหัตถกรรมจากวัสดุในท้องถิ่น ในรูปแบบของการอบรมวิชาชีพระยะสั้นหรือ แพลงสาธิต
3. การท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวควรคำนึงถึงความสมดุลระหว่างนักท่องเที่ยวกับสาธารณูปโภคที่อยู่ในท้องถิ่น โดยพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่นั้น ๆ ในขณะเดียวกันการสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากวัสดุในท้องถิ่นและผลผลิตของคนในท้องถิ่น และควรคำนึงถึงคุณภาพของการทำงาน การจ้างแรงงานของคนในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญ อีกประการหนึ่งในการวางแผนการท่องเที่ยวในอนาคต
4. การศึกษา การจัดการศึกษาในท้องถิ่นควรใช้ภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยเน้นการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเองกล่าวคือ การสร้างความตระหนัก และจิตสำนึกที่ถูกต้อง พัฒนาการเรียนการสอนจากชี้นำมาเป็นการวิเคราะห์และการกระจายอำนาจ การจัดการศึกษาสู่ชุมชน พร้อมทั้งปรับปรุงหลักสูตรและเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่องแนวทางในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษากรณีอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา นี้เป็นการวิจัย เพื่อศึกษาถึงศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจสภาพการท่องเที่ยว และทำการประเมิน ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และข้อมูลทุติยภูมิจากสภาพทั่วไปของพื้นที่จากการค้นคว้าและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้เหมาะสมกับพื้นที่

3.1 ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาแนวทางในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา นี้มีขอบเขตการวิจัยในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของพื้นที่ที่ศึกษาจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานต่าง ๆ และการสำรวจของผู้วิจัย และการศึกษาศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางด้านลักษณะทางกายภาพ ระบบอนุรักษ์ ป่าอนุรักษ์อันวยความสะดวกพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์การจัดสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

หลักในการประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จะพิจารณาจากปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ลักษณะทางกายภาพ
  - 1.1 ภูมิประเทศ พิจารณาถึงความโดดเด่น ความดึงดูดใจ
  - 1.2 ภูมิอากาศ พิจารณาถึงอุณหภูมิ ความเย็นสบายของอากาศ
2. ระบบอนุรักษ์ พิจารณาถึงความสำคัญและความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณและสัตว์ป่า
3. ปัจจัยอันวยความสะดวกพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
  - 3.1 ที่พักแรม พิจารณาถึงความเหมาะสมของที่ตั้ง ความกลมกลืนกับธรรมชาติ ราคาค่าเช่า และจำนวน
  - 3.2 ร้านอาหาร พิจารณาถึงราคา ชนิดอาหาร ความสะดวก ความเหมาะสมของที่ตั้ง
  - 3.3 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวพิจารณาถึงความเหมาะสมของแหล่งที่ตั้งการให้บริการข้อมูล
- อุปกรณ์
  - 3.4 ความปลอดภัยในการท่องเที่ยวพิจารณาถึงยานพาหนะ เส้นทางอุปกรณ์ท่องเที่ยว

4. ความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
  - 4.1 ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตพิจารณาถึงความเป็นเอกลักษณ์ มีความน่าสนใจ
  - 4.2 ประวัติความเป็นมา พิจารณาถึงความน่าสนใจในความเป็นมา
  - 4.3 การมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวพิจารณาถึงร้านค้า ร้านอาหาร ที่พัก
5. การจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
  - 5.1 การจัดการขยะ การเก็บและกำจัดขยะ
  - 5.2 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
  - 5.3 การอนุรักษ์พื้นที่สาธารณะ

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในขั้นตอนการเก็บและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนั้น อาศัยข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจพื้นที่และข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งสามารถจำแนกการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

1. ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ทำการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพการท่องเที่ยวของพื้นที่ด้วยการสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย ข้อมูลศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ด้วยประเมินความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ทำการเก็บและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ศึกษา ด้านลักษณะทางกายภาพ ระบบอนุรักษ์ ปังจัยอำนวยความสะดวกพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวและความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวจากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ กรมป่าไม้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้นเพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวิจัย

และในปัจจุบันแตกต่างกัน พบว่าสภาพในอดีตนั้นจะมีความสมบูรณ์ของปะการังและธรรมชาติที่สวยงามมากที่สุดและมากกว่าในปัจจุบัน การศึกษาปัญหาของทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ทะเลบริเวณเกาะล้าน พบว่าปัญหาของทรัพยากรการท่องเที่ยวเกิดจากเรือท้องกระจกขนาดใหญ่เฉี่ยวชนปะการัง การจอดเรือในที่ห้ามจอด น้ำเสียที่ปล่อยจากบ้านเรือน ร้านอาหาร และมาจากการกระทำของมนุษย์แต่ sea walking ทำให้เสียหายน้อยมาก การศึกษามุมมองเกี่ยวกับการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณเกาะล้าน พบว่า แนวทางในการพัฒนาควรมีการปลูกปะการังเทียม ควรมีความร่วมมือกันระหว่างผู้ประกอบการด้วยกัน ควรมีทูนบอกจุดที่จอดเรือ บอกว่าขุดน้ำ ทูนกันขยะให้เพียงพอต่อความต้องการ ตลอดจนควรมีโครงการสร้างจิตสำนึก เกี่ยวกับการเฝ้าระวัง การศึกษาในภาพรวมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพราะจะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนตลอดไป และการศึกษาพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวเกาะล้าน พบว่า ส่วนมากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวต่างชาติจะหวงแหนและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าชาวไทย

สุนิสา ฉันทรัตนโยธิน (2545, บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เป็นงานศึกษาทางมนุษยวิทยาที่ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนมั่งคอบขุขุ โดยการศึกษาวิจัยนี้ได้ใช้กรอบแนวคิด 3 แนวความคิด คือการท่องเที่ยว ทุนวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลจากการศึกษาพบว่าเมื่อการท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านคอบขุขุ ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะนำลักษณะทางวัฒนธรรมของตนมาปรับเปลี่ยนเป็นสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ในการบริโภควัฒนธรรมที่แปลกแตกต่างจากตนเอง นั่นคือความเป็นมั่งคั่งและยังได้มีการจัดฉากนำเสนอความจริงแท้เพื่อสร้างจุดดึงดูดให้แก่แหล่งท่องเที่ยวคอบขุขุอีกด้วย สินค้าทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านคอบขุขุมีมากมาย เช่น เครื่องแต่งกาย งานหัตถกรรม ของที่ระลึก ฯลฯ อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมมั่งคั่งมิได้นำไปเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมทั้งหมด เช่น พิธีศพ สิ่งนี้แสดงว่า มั่งคั่งตระหนักว่าสิ่งใดเป็นสินค้าที่ขายได้ และสิ่งใดขายไม่ได้ นอกจากนี้สินค้าวัฒนธรรมที่จำหน่ายอาจเป็นของในชุมชน หรือนำมาจากภายนอกซึ่งผู้ขายได้โยงสินค้านั้นเข้ากับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมั่งคั่ง และการนำเสนอความจริงแท้ของการความเป็นมั่งคั่งภายในหมู่บ้านมิได้ถูกนำเสนอโดยคนมั่งคั่งเท่านั้น คนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้มีการใช้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมั่งคั่งเพื่อวัตถุประสงค์ในการค้าขาย เช่นเดียวกับคนมั่งคั่งยิ่งไปกว่านั้น การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม โดยทางตรงและโดยทางอ้อม ซึ่งมีผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ เช่น การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีอาชีพมากมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทำให้มีรายได้มากขึ้น มีการขยายตัวด้านการลงทุน มีการสร้างประเพณีประเพณี มีการเปลี่ยนแปลงสภาพและบทบาทของหญิงและชาย มีปัญหาสังคมและปัญหาขยะเกิดขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ ในส่วนท้ายของวิทยานิพนธ์นี้ได้กล่าวถึงศักยภาพความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านที่กำลังจะดำเนินการในอนาคต พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีหลักเกณฑ์พื้นฐานจากการ

รวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชนเพื่อแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาตนเอง และมีจุดมุ่งหมายด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ วิถีชีวิต วัฒนธรรม

สัญญา ใจเอื้อ (2537, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความคาดหวังของผู้นำท้องถิ่นต่อการศึกษาเพื่อใช้ประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวของอำเภอ เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคาดหวังทางการศึกษาที่เหมาะสมต่อธุรกิจท่องเที่ยว และเพื่อแสวงหารูปแบบของการศึกษาและเนื้อหาสาระ เพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เหมาะสม กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ทุกระดับผู้บริหาร ตัวแทนธุรกิจท่องเที่ยว พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส เจ้าหน้าที่สุขภาพ จำนวน 218 คน โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ในการประมวลข้อมูล ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สถานภาพสมรสมีอายุอยู่ในระหว่าง 19 ปี ถึง 60 ปีขึ้นไป วุฒิการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาถึงปริญญาตรี ภูมิลำเนาเดิมเกิดที่เกาะสมุยร้อยละ 54.5 ประชากรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีความเห็นด้วยกับการที่เกาะสมุยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในแต่ละปีที่มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เพราะมีปัจจัยดึงดูดหลายประการ เช่น ทรัพยากรทางทะเลที่สวยงามธรรมชาติป่าไม้ และน้ำตก เป็นต้น ในขณะที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่งผลดีต่อชาวเกาะสมุย เช่น เป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น อันเป็นผลเนื่องมาจากการจ้างงานของธุรกิจท่องเที่ยว กลุ่มประชากรตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าการศึกษาในเกาะสมุยยังไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสภาพท้องถิ่น จึงมีความต้องการให้สถาบันการศึกษาสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับสาขาวิชาชีพในระดับอาชีวศึกษาถึงปริญญาตรี เพื่อรองรับกับสถานการณ์การท่องเที่ยวในเกาะสมุย ปัจจุบันผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่ากลุ่มประชากรมีความคาดหวังต่อรูปแบบทางการศึกษา ตามลักษณะเนื้อหา ดังนี้ การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) คือ ต้องการให้มีการเรียน การสอน ในระดับอาชีวศึกษาถึงระดับปริญญาตรี ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 5 ระดับการศึกษา ได้แก่ 1) การศึกษาวิชามัธยมศึกษา 2) การศึกษาวิชาชีพ ระยะสั้นไม่เกิน 1 ปี 3) การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิคหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปวช. 4) การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิคหรือ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หรือระดับอนุปริญญาตรี 5) การศึกษาระดับปริญญาตรี การศึกษาวิชาชีพที่สามารถนำไปประกอบอาชีพในแหล่งท่องเที่ยว เช่น วิชาการ – บริหารธุรกิจ วิชาการโรงแรม การประกอบอาหาร การบริการในรูปแบบโรงเรียน (Non-formal Education) คือ ต้องการศึกษา เกี่ยวกับทัศนคติการพึ่งตนเองเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การศึกษาเกี่ยวกับการเกษตร และการศึกษาเกี่ยวกับการผลิตศิลปหัตถกรรมจากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นในรูปแบบของการอบรมวิชาชีพระยะสั้นไม่เกิน 1 ปี หรือระยะเวลา 1-3 ปี หรือรูปแบบการเรียนการสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยใช้ระบบการศึกษาทางไกลในสาขาวิชาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น การศึกษาไม่เป็นทางการ (Informal Education) คือ ต้องการศึกษาจากประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น จากวิถีชีวิตและ

การดำรงชีวิตในครอบครัว ชุมชนและสังคม โดยการศึกษาจากการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน การศึกษาจากสื่อมวลชน สื่อสารหรือสื่อโทรคมนาคมในชีวิตประจำวัน โดยการศึกษาห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านหรือแหล่งบริการข่าวสารทั้งในภาครัฐและเอกชน การศึกษาที่ได้รับจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในหน่วยธุรกิจรวมถึงวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผลการศึกษาดังกล่าว ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในรูปแบบและเนื้อหาสาระความรู้ ดังนี้

1. ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและผู้นำท้องถิ่นควรร่วมมือกันสนับสนุนและฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เป็นรูปลักษณ์ของเกาะสมุย โดยเฉพาะ เช่น ประเพณีชักพระ ทอดผ้าป่า ประเพณีชนควาย การแสดงของลิงในรูปแบบของการเข้าร่วมกิจกรรมจากชุมชน
2. การพัฒนาด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมในครัวเรือน หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของชาวเกาะสมุย ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการผลิตในอาชีพที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพการผลิตที่สูงขึ้น เช่น การเกษตร ปศุสัตว์ และการผลิตทางด้านศิลปหัตถกรรมจากวัสดุในท้องถิ่น ในรูปแบบของการอบรมวิชาชีพระยะสั้นหรือ แพลงสาริต
3. การท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวควรคำนึงถึงความสมดุลระหว่างนักท่องเที่ยวกับสาธารณูปโภคที่อยู่ในท้องถิ่น โดยพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่นั้น ๆ ในขณะเดียวกันการสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากวัสดุในท้องถิ่นและผลผลิตของคนในท้องถิ่น และควรคำนึงถึงคุณภาพของการทำงาน การจ้างแรงงานของคนในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญ อีกประการหนึ่งในการวางแผนการท่องเที่ยวในอนาคต
4. การศึกษา การจัดการศึกษาในท้องถิ่นควรใช้ภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยเน้นการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเองกล่าวคือ การสร้างความตระหนัก และจิตสำนึกที่ถูกต้อง พัฒนาการเรียนการสอนจากชี้นำมาเป็นการวิเคราะห์และการกระจายอำนาจ การจัดการศึกษาสู่ชุมชนพร้อมทั้งปรับปรุงหลักสูตรและเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่องแนวทางในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษากรณีอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา นี่เป็นการวิจัย เพื่อศึกษาถึงศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจสภาพการท่องเที่ยว และทำการประเมิน ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และข้อมูลทุติยภูมิจากสภาพทั่วไปของพื้นที่จากการค้นคว้าและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้เหมาะสมกับพื้นที่

3.1 ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาแนวทางในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา นี้มีขอบเขตการวิจัยในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของพื้นที่ที่ศึกษาจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานต่าง ๆ และการสำรวจของผู้วิจัย และการศึกษาศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางด้านลักษณะทางกายภาพ ระบบอนุรักษ์ ปังจัยอำนวยความสะดวกพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์การจัดสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

หลักในการประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จะพิจารณาจากปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ลักษณะทางกายภาพ

1.1 ภูมิประเทศ พิจารณาถึงความโดดเด่น ความดึงดูดใจ

1.2 ภูมิอากาศ พิจารณาถึงอุณหภูมิ ความเย็นสบายของอากาศ

2. ระบบอนุรักษ์ พิจารณาถึงความสำคัญและความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณและสัตว์ป่า

3. ปัจจัยอำนวยความสะดวกพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3.1 ที่พักแรม พิจารณาถึงความเหมาะสมของที่ตั้ง ความกลมกลืนกับธรรมชาติ ราคาชนิด

และจำนวน

3.2 ร้านอาหาร พิจารณาถึงราคา ชนิดอาหาร ความสะดวก ความเหมาะสมของที่ตั้ง

3.3 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวพิจารณาถึงความเหมาะสมของแหล่งที่ตั้งการให้บริการข้อมูล

อุปกรณ์

3.4 ความปลอดภัยในการท่องเที่ยวพิจารณาถึงยานพาหนะ เส้นทางอุปกรณ์ท่องเที่ยว

4. ความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
  - 4.1 ชนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตพิจารณาถึงความเป็นเอกลักษณ์ มีความน่าสนใจ
  - 4.2 ประวัติความเป็นมา พิจารณาถึงความน่าสนใจในความเป็นมา
  - 4.3 การมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวพิจารณาถึงร้านค้า ร้านอาหาร ที่พัก
5. การจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
  - 5.1 การจัดการขยะ การเก็บและกำจัดขยะ
  - 5.2 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
  - 5.3 การบุกรุกพื้นที่สาธารณะ

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในขั้นตอนการเก็บและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนั้น อาศัยข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจพื้นที่และข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งสามารถจำแนกการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

1. ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการท่องเที่ยวของพื้นที่ด้วยการสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย ข้อมูลศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ด้วยประเมินความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
2. ข้อมูลทุติยภูมิ ทำการเก็บและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ศึกษา ด้านลักษณะทางกายภาพ ระบบอนุรักษ์ ปังจัยอำนวยความสะดวกพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวและความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวจากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ กรมป่าไม้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้นเพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวิจัย

บทที่ 4

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ปัจจุบันการท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก รวมทั้งประเทศไทยด้วย และได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งวิธีการจัดการท่องเที่ยวให้ขยายตัวมากขึ้นตามลำดับ ถึงแม้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะให้ผลดีทางด้านเศรษฐกิจแต่ก็ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบได้หากไม่ระมัดระวัง ผลกระทบในทางลบที่สำคัญมากมี 2 ประการ คือประการแรก ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว และประการที่ 2 ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชุมชนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น นักท่องเที่ยวไม่ช่วยรณรงค์ระวังรักษาสิ่งแวดล้อม มีการทิ้งขยะเกลื่อนกลาด ไม่เป็นที่เป็นทาง เด็ดหรือทำลายพืชพรรณไม้ ขีดเขียนตามผนังถ้ำหรือโขดหินให้เกิดความสกปรก ทำลายปะการังใต้น้ำ โรงแรมปล่อยน้ำเสียลงในแหล่งน้ำ รวมทั้งมีการปลูกสร้างอาคารที่ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม สกปรกรกรุงรัง หรือรुक้าที่สาธารณะ ความเดือนร้อนที่ชุมชนในท้องถิ่นอาจได้รับจากการท่องเที่ยว ได้แก่ ความมาสะควคต่าง ๆ อันเนื่องมาจากนักท่องเที่ยวเดินทางมาเป็นจำนวนมาก เช่น ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาเสียงรบกวนและปัญหาค่าครองชีพในท้องถิ่นสูงขึ้น ได้มีแนวคิดที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีผลกระทบในทางลบน้อยที่สุดโดยให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และช่วยกันอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวให้คงสภาพที่ดีต่อไปนาน ๆ ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชน เพื่อจะได้ดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการให้บริการนักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ด้วยแนวคิดนี้เป็นที่มาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งได้เริ่มแพร่หลายไปในประเทศต่าง ๆ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา และองค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ พ.ศ. 2545 (ค.ศ.2002) เป็นปีสากลแห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วย

หลักการสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มี 2 ประการคือ ประการแรก ต้องเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และประการที่ 2 ต้องเป็นท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีผลต่อเนื่องไปในระยะเวลายาวนาน มิใช่เพียงเพื่อคนในรุ่นปัจจุบันเท่านั้น และต้องให้มีการร่วมมือกันทุกระดับ ทั้งในระดับประเทศ ระดับภาค และระดับท้องถิ่น ในการวางแผนการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องให้ชุมชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนอย่างเป็นธรรมด้วย

ส่วนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม และตระหนักในคุณค่าของมรดกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ร่วมกับชุมชนในท้องถิ่น

จากหลักการสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 2 ประการดังกล่าว เชื่อว่าเป็นแนวทางที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เจริญเติบโตต่อไปได้ในอนาคต โดยลดผลกระทบในทางลบให้เหลือน้อยลง ปัจจุบันได้มีรูปแบบของท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) นำมาใช้อย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2541 โดยให้มีความหมายตรงกับคำว่า Ecotourism ในภาษาอังกฤษ ศัพท์บัญญัตินี้ได้รับความเห็นชอบจากราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบัญญัติศัพท์แล้ว

Ecotourism เป็นคำที่เกิดใหม่ในวงการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยนำคำ 2 คำมารวมกันได้แก่ eco และ tourism คำว่า eco แปลตามรูปศัพท์ว่า บ้านหรือที่อยู่อาศัย ส่วน tourism แปลว่าการท่องเที่ยว ecotourism จึงแปลว่า การท่องเที่ยวเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย หมายความว่า การท่องเที่ยวที่เน้นในด้านสิ่งแวดล้อมอันเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ทั้งพืช สัตว์ และมนุษย์ ส่วนคำว่า อนุรักษ์ ซึ่งเป็นคำภาษาสันสกฤตที่นำมาใช้ในภาษาไทย ก็แปลว่า บ้านหรือที่อยู่อาศัยเช่นกัน (ดูพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน) ฉะนั้น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงเป็นศัพท์บัญญัติที่มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษอย่างเหมาะสม

4.1 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation tourism)

1. จะต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรือทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ให้คงสภาพเอาไว้ให้มากที่สุด ไม่ถูกทำลายไป

2. กระตุ้นจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นให้พยายามดูแลรักษาและปกป้องทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านั้น โดยไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นผลเสียต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตน

3. ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่ตนเดินทางเข้าไปเยือน และให้ความร่วมมือแก่ชุมชนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอันเป็นมรดกตกทอดของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ให้คงสภาพที่ดีต่อไปนาน ๆ

เมื่อพ.ศ. 2538 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ว่าจ้างสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยให้ทำการศึกษาโครงการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบาย การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และสถาบันดังกล่าวได้ทำรายงานขั้นสุดท้ายเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2540 ในรายงานได้มีการเสนอแนะและกลยุทธ์ในการพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนำไปพิจารณาดำเนินการต่อไป

นโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยเสนอไว้ในรายงานมีดังนี้

1. ต้องมีการควบคุม ดูแล รักษา และจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงสภาพเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหว ง่ายต่อการถูกกระทบ หรือพื้นตัวได้ยาก
2. ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมที่มีอยู่แต่เดิม
3. ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบอนุรักษ์ร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ และการมีรายได้แต่เพียงอย่างเดียว
4. ต้องให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรในท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมของชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือการให้ประชาชนตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ
5. ให้องค์กรต่างๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการจัดการที่เหมาะสม
6. นำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่างๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ
7. สนับสนุนการศึกษาวิจัย และประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหา และการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน
8. มีการใช้กฎหมายในการควบคุมดูแล และรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ดักเตือนและการสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย
9. จัดทำแนวทางปฏิบัติหรือคู่มือการจัดการ ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างถูกต้อง
10. จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้งในทางแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันในทุกระดับ

4.2 กลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยได้นำกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควบคู่ไปกับนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อให้เป็นแนวทางที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นำไปพิจารณาดำเนินการด้วยเช่นกัน โดยแบ่งกลยุทธ์ออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. กลยุทธ์ด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญคือ

- การสงวนรักษา พื้นที่ ควบคุมดูแลทรัพยากรในระบบนิเวศให้คงสภาพไว้ เพื่อสามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้นานที่สุดหรือตลอดไป

- ทรัพยากรการท่องเที่ยวจำเป็นต้องได้รับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย โดยป้องกันและลดสาเหตุที่อาจทำให้เกิดปัญหามลพิษ

- เจ้าของพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่ ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว สถาบันต่าง ๆ ในสังคม องค์กรประชาชน และประชาชนในท้องถิ่น ต้องร่วมมือกันในการอนุรักษ์ รักษาสภาพ ไม่ทำลายหรือสร้างความเสียหายแก่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2. กลยุทธ์ด้านการจัดการจัดการ โครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว มีวิธีการที่สำคัญคือ

- มีความเข้มงวดในการรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยวนั้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม และมีความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เส้นทางคมนาคมเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเส้นทางศึกษาธรรมชาติ การบริหารที่พัก การบริหารอาหารและเครื่องดื่ม

3. กลยุทธ์ด้านการศึกษาและสื่อความหมายธรรมชาติ ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญคือ

- เป็นสื่อกลางทางการศึกษาและการเรียนรู้ด้านระบบนิเวศของนักท่องเที่ยว เพื่อที่จะสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

- มีการให้ข้อมูลก่อนการท่องเที่ยว การศึกษาระหว่างการท่องเที่ยว รวมทั้งการให้การศึกษาเพิ่มเติมในภายหลังด้วย

- ให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง และได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ นั้น ๆ เช่น การสื่อความหมายธรรมชาติ การฝึกอบรม การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง กรณีศึกษาการเล่นเกม บทบาทสมมติ การอภิปราย

4. กลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญคือ

- ให้ความสำคัญแก่ประชาชนในท้องถิ่น ในด้านที่มีบทบาทในการกำกับดูแลและควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี

- ส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาตนเองเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชน และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น ร่วมพัฒนาจุดขายต่าง ๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย ภัตตาคาร การนำเสนอลูกค้านักวัฒนธรรมศิลปะและประเพณีต่าง ๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว

5. กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญคือ

- จัดให้เกิดความสมดุลระหว่างความสามารถในการรองรับพื้นที่กับปริมาณนักท่องเที่ยว เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทรัพยากรที่ความอ่อนไหว อาจได้รับผลกระทบได้ง่าย หากมีนักท่องเที่ยวมากเกินไป

- มุ่งส่งเสริมให้พัฒนาเป็นตลาดที่คุณภาพ ไม่ใช่พยายามเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว

- ให้มีการจัดบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ โดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

6. กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการลงทุน มีวิธีการที่สำคัญ คือ

- รัฐบาลกลางและหน่วยงานของรัฐจะต้องมีส่วนร่วมสนับสนุนอย่างแข็งขันในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นมากขึ้น

4.3 รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ได้มีการนำเสนอให้นักท่องเที่ยว

1) การเดินเส้นทางธรรมชาติ เส้นทางธรรมชาติ (Nature trail) หมายถึง เส้นทางที่กำหนดไว้หรือแนะนำให้นักท่องเที่ยวเดินชมสภาพธรรมชาติของพื้นที่แห่งหนึ่งแห่งใด เช่น บริเวณป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทั้งนี้เพื่อมิให้นักท่องเที่ยวหลงทางหรือเดินสะเปะสะปะไปเหยียบย่ำทำลายพืชพรรณไม้ หรือได้รับอันตรายจากอุบัติเหตุ ตามเส้นทางเดินจะมีเครื่องหมายบอกทาง รวมทั้งมีป้ายแนะนำชื่อพรรณไม้ ต่าง ๆ และสิ่งที่นักท่องเที่ยวควรทราบในสถานที่นั้น มีการทำเส้นทางให้เดินได้อย่างสะดวกสบายพอสมควร

2) การส่องสัตว์/ดูนก เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพฤติกรรมของสัตว์ป่าและนกชนิดต่าง ๆ ในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของมัน โดยการมองจากกล้องส่องทางไกล การส่องไปฉายในช่วงเวลากลางวัน แลการถ่ายภาพ บริเวณพื้นที่ซึ่งเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์เปิด และอุทยานนกน้ำ รวมทั้งสถานที่บางแห่งซึ่งมีนกย้ายถิ่นตามฤดูกาลบนมาเกาะอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

3) การสำรวจถ้ำ/น้ำตก เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่นิยมกันมากเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นจำนวนมากในประเทศไทย ส่วนใหญ่ได้รับการพัฒนาให้เดินทางเข้าถึงได้ไม่ยากนัก ถ้าเป็นลักษณะภูมิประเทศที่พบมากในบริเวณภูเขาหินปูน หากเกิดตามบริเวณชายฝั่งทะเลเรียกว่า ถ้ำทะเล ภายในถ้ำมักมีหินงอกหินย้อย สวรรงาม หากเป็นถ้ำขนาดใหญ่อาจมีความยาวหลายร้อยเมตรภายในถ้ำก็ได้ และเป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าไปสำรวจ หรือดูความงดงามของหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ

4) การปีนเขา/ไต่เขา เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่เคยชิน และเพิ่งจะเริ่มนำเข้ามาเผยแพร่ โดยนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเมื่อไม่นานมานี้ การปีนเขา/ไต่เขา ต้องอาศัยประสบการณ์เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดอุบัติเหตุ นอกจากนี้ยังต้องมีเครื่องมือและอุปกรณ์ช่วย ปัจจุบันกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทนี้มีกันบ้างตามหน้าผาชันบริเวณชายฝั่งทะเลบางแห่งในภาคใต้ของประเทศ

5) การล่องแก่ง โดยนักท่องเที่ยวนั่งในเรือยางขนาดเล็กหรือบนแพไม้ไผ่ ล่องไปตามลำน้ำที่น้ำไหลเชี่ยวกราก และพยายามหลบหลีกโขดหินต่าง ๆ ที่กั้นขวางอยู่ในลำน้ำ

6) การนั่งเรือ/แพ ชมภูมิประเทศ เป็นการท่องเที่ยวแบบพักผ่อนสบาย ๆ ซึ่งเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในประเทศไทยที่มีแม่น้ำลำคลองเป็นจำนวนมาก นักท่องเที่ยวได้ชมภูมิประเทศตามสองฝั่งลำน้ำ และสังเกตดูวิถีความเป็นอยู่ของผู้คนตลอดจนศิลปวัฒนธรรมของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ การนั่งเรือชมภูมิประเทศยังครอบคลุมไปถึงการท่องเที่ยวในบริเวณอ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ และในท้องทะเลด้วย

7) การพายเรือแคนู/เรือคายัค เรือแคนู (Canoe) และเรือคายัค (Kayak) เป็นรูปแบบของเรือพายที่นำมาจากต่างประเทศ เพื่อนำมาใช้ในการท่องเที่ยวตามลำน้ำ เป็นเรือพายขนาดเล็ก นั่งได้ 1-3 คน ตัวเรือใช้วัสดุที่คงทนแต่น้ำหนักเบา ไม้กลมได้ง่ายและพายได้คล่องตัว คำว่า แคนู เป็นชื่อเรือพายของชาวเอสกีโมในทวีปอเมริกาเหนือ การพายเรือแคนูและเรือคายัคเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างมากในขณะนี้ มีทั้งการล่องแก่งในลำน้ำ และการพายเรือชมทัศนียภาพการ

8) การขี่ม้า/นั่งช้าง การขี่ม้าหรือนั่งช้างเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่สร้างความสนุกสนาน ตื่นเต้นให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้าไปชมสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติโดยเฉพาะ การนั่งช้าง ซึ่งเหมาะสำหรับการเข้าไปในบริเวณป่า อันเป็นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของสัตว์ชนิดนี้

9) การขี่จักรยานชมภูมิประเทศ การขี่จักรยานชมภูมิประเทศให้ทั้งความเพลิดเพลินในการชมภูมิประเทศสองข้างทาง และการออกกำลังกาย จึงเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมค่อนข้างมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวในวัยหนุ่มสาวปัจจุบันมีรถจักรยานที่ออกแบบให้จับขี่ได้คล่องแคล่วและเบาแรง เหมาะสำหรับการเดินทางในระยะไกล และการเดินทางขึ้นลงตามลาดเขา เรียกชื่อรถจักรยานดังกล่าวว่า รถจักรยานเสือภูเขา

10) การกางเต็นท์นอนพักแรม การกางเต็นท์นอนพักแรมเป็นกิจกรรมที่นิยมทำกันในบริเวณอุทยานแห่งชาติ หรือในสถานที่ซึ่งจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้โดยเฉพาะเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวซึ่งนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนกลางคืนอาจมีกิจกรรมอื่น ๆ ประกอบด้วย การส่องสัตว์ การสังสรรค์รอบกองไฟหรือการเล่นแคมป์ไฟ (Campfire) การดูดาว

บทที่ 5 ผลการศึกษา

5.1 สภาพทั่วไป

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทย มีอาณาเขตครอบคลุม 11 อำเภอ ของ 4 จังหวัด คือ อำเภอมวกเหล็ก อำเภอก่งคอย จังหวัดสระบุรี อำเภอปากช่อง อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา อำเภอนาดี อำเภอกบินทร์ อำเภอประจันตคาม อำเภอเมืองจังหวัดปราจีนบุรี และอำเภอปากพลี อำเภอบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ได้รับสมญานามว่าเป็นอุทยานมรดกของกลุ่มประเทศอาเซียน เป็นป่าผืนใหญ่ตั้งอยู่ในเทือกเขาพนมดงรัก ในส่วนหนึ่งของดงพญาไฟหรือดงพญาเย็นในอดีต ประกอบด้วยขุนเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อนหลายลูก เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารที่สำคัญหลายสาย เช่น แม่น้ำนครนายก และแม่น้ำมูล อุคสมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่านานาชนิด เช่น ช้างป่า เก้ง กระต๊อ เสือ ตลอดจนมีลักษณะทางธรรมชาติที่สวยงาม มีเนื้อที่ 1,353,471.53 ไร่ หรือ 2,165.55 ตารางกิโลเมตร

5.2 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพทั่วไป ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นพื้นที่ด้านตะวันตกของเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งสูงโดดเด่นขึ้นมาจากที่ราบภาคกลางแล้งก่อตัวเป็นแนวเขตของที่ราบสูงโคราช มีเขาร่มเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด 1,351 เมตร เขาแหลมสูง 1,326 เมตร เขาเขียวสูง 1,292 เมตร เขาสามยอดสูง 1,142 เมตร เขาฟ้าผ่าสูง 1,078 เมตร เขากำแพงสูง 875 เมตร เขาสมอปูนสูง 805 เมตร และเขาแก้งสูง 802 เมตร ซึ่งวัดความสูงจากระดับน้ำทะเลเป็นเกณฑ์ และยังประกอบด้วยทุ่งกว้างสลับกับป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ด้านทิศเหนือและตะวันออกพื้นที่จะลาดลง ทางทิศใต้และตะวันตกเป็นที่สูงชันไปเรื่อยๆ

นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารที่สำคัญถึง 5 สาย ได้แก่ แม่น้ำปราจีนบุรีและแม่น้ำนครนายก อยู่ในพื้นที่ทางทิศใต้ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งมีความสำคัญต่อการเกษตรกรรมและระบบทางเศรษฐกิจและสังคมของภูมิภาคนี้ แม่น้ำทั้ง 2 สายนี้ มาบรรจบกันที่จังหวัดฉะเชิงเทรา กลายเป็นแม่น้ำบางปะกงแล้วไหลลงสู่อ่าวไทย แม่น้ำลำตะคองและแม่น้ำพระเพลิง อยู่ในพื้นที่ทางทิศเหนือ ไหลไปหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมของที่ราบสูงโคราช ไปบรรจบกับแม่น้ำมูลซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญของภาคอีสานตอนล่างไหลลงสู่ม่าน้ำโขง ห้วยมวกเหล็ก อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีปริมาณน้ำไหลตลอดทั้งปีและให้ประโยชน์ทางการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกสัตว์ของภูมิภาคนี้ ไหลลงสู่ม่าน้ำป่าสัก ที่อำเภอมวกเหล็ก

ลักษณะภูมิอากาศ

ด้วยสภาพป่ารกทึบและได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม ทำให้ฝนตกชุกตามฤดูกาล อากาศไม่ร้อนจัดและหนาวจัดจนเกินไป จัดอยู่ในประเภทเขันสบายตลอดทั้งปี เหมาะแก่การเดินทางท่องเที่ยวและประกอบกิจกรรมนันทนาการชนิดต่างๆ อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 23 องศาเซลเซียส

ฤดูร้อน แม้ว่าอากาศจะร้อนอบอ้าวกว่าในที่อื่น แต่ที่เขาสูงบนเขาใหญ่อากาศเย็นสบาย เหมาะแก่การพักผ่อน เล่นน้ำในลำธารและนำอาหารไปรับประทาน ไม้ป่ามีดอกหลากสีบานสะพรั่งบ้างออกผลตามฤดูกาล

ฤดูฝน เป็นช่วงหนึ่งของปีที่สภาพบนเขาใหญ่ชุ่มฉ่ำ ป่าไม้สูงหญ้าเขียวชอุ่มสดสวย น้ำตกทุกแห่งไหลแรงส่งเสียงดังก้องป่าให้ชีวิตชีวาแก่ผู้ไปเยือน แม้การเดินทางจะลำบากกว่าปกติแต่จำนวนนักท่องเที่ยวก็ไม่ค่อยลดลงเลย

ฤดูหนาว ในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ เป็นฤดูที่นิยมไปเขาใหญ่มากที่สุด ท้องฟ้าสีครามแจ่มใสตัดกับสีเขียวชอุ่มของป่าไม้ อากาศหนาวเย็นในเวลาากลางคืน เมื่อรุ่งเช้าของวันใหม่จะพบกับธรรมชาติที่สวยงาม

5.3 พรรณไม้และสัตว์ป่า

สภาพป่าในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่แบ่งออกๆ ได้เป็น ป่าเบญจพรรณ ป่าดงดิบแล้ง ป่าดงดิบชื้น ป่าดิบเขา หุบหญ้า และป่ารุ่นหรือป่าเหล่า ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ป่าเบญจพรรณแล้ง ลักษณะของป่าชนิดนี้อยู่ทางด้านทิศเหนือ ซึ่งมีระดับความสูงระหว่าง 200-600 เมตร จากระดับน้ำทะเล ประกอบด้วยไม้ยืนต้นประเภทผลัดใบ เช่น มะค่าโมง ประดู่ ตะแบก ตะเคียนหนู แดง นนทรี ซ้อ ปออีเก้ง สมอพิเภก ตะคร้ำ เป็นต้น พืชชั้นล่างมีไม้ไผ่และหญ้าต่างๆ รวมทั้งกล้วยไม้ด้วย ในฤดูแล้งป่าชนิดนี้จะมีไฟลูกกลมเสมอ และตามพื้นป่าจะมีหินปูนผุดขึ้นอยู่ทั่วไป

ป่าดงดิบแล้ง ลักษณะป่าชนิดนี้มีอยู่ทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นที่ราบลูกเนินในระดับความสูง 200-600 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลางไม้ยืนต้น ได้แก่ ขางนา ปออีเก้ง เคี่ยมคะนอง ตะเคียนทอง ตะเคียนหิน ตะแบก สมพง สองสลึง มะค่าโมง ปออีเก้ง สะตอ ซาก และคอแลน เป็นต้น ไม้ยืนต้นชั้นล่างมี กะเบาถัก หลวงข้าว และกั๊กลิ้น เป็นต้น พืชจำพวกปาล์ม เช่น หมากถึง และลาน พืชชั้นล่างประกอบด้วยพืชจำพวกมะพร้าว นกคุ้ม พวกจิง ข่า กล้วยป่า และเตย เป็นต้น

ป่าดงดิบชื้น ลักษณะป่าชนิดนี้เป็นป่าที่อยู่ในระดับความสูง 400-1,000 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง จะมีชนิดไม้คล้ายคลึงกับป่าดงดิบแล้ง เพียงแต่ว่าไม้วงศ์ยางขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ขางกล่อง ขางขน ขางเสี้ยน และกระบาก โดยเฉพาะพื้นที่ถูกรบกวนจะพบ ชมพูป่าและ

กระทุ่มน้ำขึ้นอยู่ทั่วไป พรรณไม้ผลัดใบ เช่น ปออีแก้ง สมพง และกว้าว แทนจะไม้พบบ่อย บริเวณริมลำธารมักจะมีไม้ลำใหญ่ๆ คือ ไม้ลำมะลอกขึ้นอยู่เป็นกลุ่ม ป่าดิบขึ้นบนที่สูงไปจะมียางปายและยางควน นอกจากนี้มีไม้ยางแล้วไม้ขึ้นบนชนิดอื่นๆ ยังมี เคี่ยมคะนอง ปรง บรมมือ จำปีป่า พะดง และทะเลใต้ ไม้ขึ้นรอง ได้แก่ ก่อไม้ ก่อรัก ก่อค้าง และก่อเดือย ขึ้นปะปนกัน

ป่าดิบเขา ป่าชนิดนี้เกิดอยู่ในที่ที่มีอากาศเย็นบนภูเขาสูง ที่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000 เมตรขึ้นไป สภาพป่าแตกต่างไปจากป่าดงดิบขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ไม่มีไม้วงศ์ยางขึ้นอยู่เลยพรรณไม้ที่พบเป็นไม้เนื้ออ่อน เช่น พญาไม้ มะขามป้อมแดง ขุนไม้ และสนสามพันปี และไม้ก่อกชนิดต่างๆ ที่พบขึ้นในป่าดงดิบขึ้น นอกจากนี้ก่อกน้ำและก่อกต่างๆ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 600-900 เมตรเท่านั้น ตามเขาสูงจะพบต้นกำลังเสือโคร่งขึ้นกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ไม้ขึ้นรอง ได้แก่ เก็ดล้าน ส้มเปาะ แกนมอ เผลา จังหัน หว่า และกล้วยไม้ดิน

ทุ่งหญ้าและป่ารุ่นหรือป่าเหล่า ลักษณะป่าชนิดนี้เป็นผลเสียเนื่องจากการทำไร่เลื่อนลอยในอดีต ก่อนมีการจัดตั้งป่าเขาใหญ่เป็นอุทยานแห่งชาติได้มีราษฎรอาศัยอยู่และได้แผ้วถางป่าทำไร่ เมื่อมีการอพยพราษฎรลงไปสู่ที่ราบ บริเวณไร่ดังกล่าวถูกปล่อยทิ้ง ต่อมาสภาพเป็นทุ่งหญ้ายากเสียส่วนใหญ่ บางแห่งมีหญ้าแฉ่ม หญ้าพง หญ้าขนตาช้างเถา และตองกง และยังมีกูดชนิดต่างๆ ขึ้นปะปนอยู่ด้วย เช่น โขนใหญ่ กูดปัด โขนผี กูดงอดแงด และกูดตีนกวาง

เนื่องจากในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีการป้องกันไฟป่าเป็นอย่างดี พื้นที่ป่าหญ้าหรือป่าเหล่านี้จึงไม่ถูกรบกวนจากไฟป่าเลย ดังนั้น จึงมีพันธุ์ไม้เบิกนำจำนวนไม่น้อย แพร่พันธุ์กระจัดกระจายทั่วไป เช่น สอยดาว บรมมือ ลำพูป่า เลียน ปอหู ตลงแตบ ฯลฯ ปัจจุบันพื้นที่ป่าทุ่งหญ้าบางแห่งได้กลับฟื้นคืนสภาพเป็นป่าละเมาะบ้างแล้ว

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นแหล่งที่มีสัตว์ป่าชุกชุมมาก ในบางโอกาสขณะขับรถยนต์ไปตามถนน จะสามารถเห็นสัตว์ป่าเดินผ่านหรือออกหากินตามทุ่งหญ้า หรืออาจจะเห็นโขลงช้างออกหากินริมถนน ลูกช้างเล็กๆ ชนและน่ารักมาก บริเวณตั้งแต่ที่ชมวิวกิโลเมตรที่ 30 จนถึงปากทางเข้าหนองผกชิตตลอดจนถึงต้นไทร ในปัจจุบันถ้าขับรถยนต์ขึ้นเขาใหญ่ทางด้านตรวจเนินหอมข้ามสะพานคลองสามสิบไปแล้ว สามารถเห็นโขลงช้างได้เหมือนกัน โดยเฉพาะในตอนกลางคืนจากการศึกษาตามโครงการการอนุรักษ์ช้างป่า และการจัดพื้นที่ป้องกัน (ELEPHANT CONSERVATION AND PROTECTED AREA MANAGEMENT) โดย MR. ROBERT J.DIBLAS ภายใต้ความร่วมมือของ WWF และ IUCN ในปี พ.ศ.2527-2528 พบว่า มีจำนวนประมาณ 250 เชือก

สัตว์ป่าที่สามารถพบได้บ่อยๆ และตามโอกาสอำนวย ได้แก่ เก้ง กวาง ตามทุ่งหญ้าต่างๆ ไป นอกจากนี้ยังพล เสือโคร่ง กระทิง เลียงผา หมี แม่น ชะนี พญากระรอก หมาไม้ ชะมด อีเห็น กระต่ายป่า นกชนิดต่างๆ จำนวน 250 ชนิด จากจำนวนไม่น้อยกว่า 340 ชนิด ที่สำรวจพบอาศัยอยู่บริเวณป่าเขาใหญ่ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและที่อาศัยอย่างถาวร นกที่น่าสนใจและพบเห็นได้บ่อย ได้แก่ นกเงือก

นกขุนทอง นกขุนแผน นกพญาไฟ นกแก้วแล้ว นกโพระดก นกแซงแซว นกเขา นกกระปูด ไก่ฟ้า และนกกินแมลงชนิดต่างๆ นกเงือกทั้ง 4 ชนิด ซึ่งได้แก่ นกกก นกเงือกกรามช้าง นกแก๊ก และนกเงือกสีน้ำตาล ที่พบบนเขาใหญ่นับว่าเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดีเพราะพบเห็นได้ทั่วไป พวกแมลงที่มีมากกว่า 5,000 ชนิด ที่สวยงาม และพบเห็นได้บ่อยได้แก่ ผีเสื้อ มีรายงานพบกว่า 216 ชนิด

5.4 ที่ตั้งและการเดินทาง

5.4.1 รถยนต์

การเดินทางสู่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่นับว่าสะดวกสบาย เพราะมีระบบการคมนาคมอย่างดีติดต่อกับชุมชนอื่นๆ อย่างทั่วถึง แต่เมื่อเดินทางถึงทางขึ้นอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เส้นทางจะมีการลาดชัน บางช่วงโค้งหักศอก ควรขับขี่ด้วยความระมัดระวัง และปฏิบัติตามป้ายจราจรอย่างเคร่งครัดท่านสามารถเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว จากกรุงเทพฯ อาจใช้เวลาเพียง 3 ชั่วโมงเศษ หรือน้อยกว่าโดยเริ่มจาก

- ถนนพหลโยธินผ่านรังสิตถึงสระบุรี เลี้ยวขวาเข้าถนนมิตรภาพ ผ่านมวกเหล็ก และเลี้ยวขวาอีกครึ่งหนึ่ง ตรงทางแยกก่อนถึงอำเภอปากช่อง ตรงกิโลเมตรที่ 58 เข้าสู่ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 2090 (ถนนธนะรัชต์) ประมาณ 25 กิโลเมตร ถึงด่านตรวจจากนั้นเส้นทางจะได้ขึ้นไปอีก 14 กิโลเมตร จะถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติ ระยะทางรวมทั้งสิ้น 200 กิโลเมตร

- ถนนพหลโยธินผ่านรังสิต ผ่านหนองแค เลี้ยวขวาเข้าสู่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 แล้วเปลี่ยนไปใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 (ถนนสุวรรณศร) ผ่านตัวเมืองนครนายกถึงสี่แยกเนินหอม หรือวงเวียนนเรศวร ก่อนเข้าตัวเมืองปราจีนบุรีเลี้ยวซ้ายเข้าสู่ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3077 (ถนนปราจีนบุรี-เขาใหญ่) ถึงด่านตรวจเนินหอม ถนนเริ่มเข้าสู่ป่าและได้ขึ้นที่สูง รวมระยะทางประมาณ 160 กิโลเมตร

- ถนนพหลโยธิน เลี้ยวขวาวบริเวณรังสิต เข้าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 มุ่งสู่ตัวเมืองนครนายก แล้วเปลี่ยนไปใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 33 (ถนนสุวรรณศร) ถึงสี่แยกเนินหอมหรือวงเวียนนเรศวร เลี้ยวซ้ายเข้าถนนปราจีนบุรี-เขาใหญ่ รวมระยะทางประมาณ 160 กิโลเมตร

หมายเหตุ : ด่านตรวจทั้งสองด้านของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่จะเปิดเวลา 6.00 น. และจะปิดเวลา 21.00 น.

5.4.2 รถโดยสารประจำทาง

จากกรุงเทพฯ เดินทางโดยรถประจำทางสายตะวันออกเฉียงเหนือ กรุงเทพ-ราชสีมา ลงที่อำเภอปากช่อง จะมีรถโดยสารประจำทางจากปากช่องมาจนถึงที่ด่านตรวจเก็บค่าธรรมเนียม ที่เขวแรกจากปาก

ช่อง เวลา 06.00 น. และเที่ยวสุดท้าย เวลา 17.20 น. ซึ่งรถโดยสารประจำทางจะออกรถ ทุกครึ่งชั่วโมง หรืออาจจะจ้างเหมารถบรรทุกเล็กรับจ้างขึ้นเขาใหญ่ก็ได้

5.5 แหล่งท่องเที่ยว :

5.5.1 ด้านธรรมชาติที่สวยงาม

น้ำตกสาธิตา น้ำตกสาธิตา ตั้งอยู่ที่ตำบลสาธิตา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก เป็นน้ำตกขนาดใหญ่สายน้ำไหลตกจากหน้าผาเป็นทอดๆ ถึง 9 ชั้น ผาที่สูงที่สุดประมาณ 100 เมตร แต่ละชั้นมีอ่างรับน้ำขนาดย่อม เหมาะแก่การลงเล่นน้ำ บริเวณน้ำตกชั้นล่างมีแอ่งน้ำให้เล่นน้ำได้ และมีทางเดินต่อไปตามธารน้ำที่ไหลตกลงมาเป็นชั้นๆ จนไปถึงแอ่งน้ำกว้างและโขดหินขนาดใหญ่ มองขึ้นไปจะเห็นน้ำตกสาธิตาชั้นสูงที่สุด น้ำตกสาธิตามีน้ำไหลเกือบตลอดปี และในฤดูฝนจะมีปริมาณน้ำมาก

น้ำตกสาธิตาอยู่ห่างจากตัวเมืองนครนายกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเดินทางจากตัวเมืองไปตามทางหลวงหมายเลข 3049 เป็นระยะทาง 12 กิโลเมตร แล้วแยกซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 3050 อีก 3 กิโลเมตร เป็นทางลาดยางตลอดสาย จากตัวเมืองนครนายกมีรถโดยสารสายนครนายกสาธิตา วิ่งวันละหลายเที่ยว หากขับรถมาเองจะมีป้ายบอกตลอดทาง

น้ำตกกองแก้ว เป็นน้ำตกเดี่ยวๆ ที่เกิดจากห้วยลำตะคอง ในฤดูฝนจะดูสวยงามเหมาะสำหรับการเล่นน้ำ ใกล้บริเวณน้ำตกจะมีสะพานแขวนลำห้วยถึง 2 สะพาน ห้วยลำตะคอง เป็นแนวแบ่งเขต 2 จังหวัด คือ จังหวัดนครนายกและจังหวัดนครราชสีมา น้ำตกแห่งนี้อยู่ห่างจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเขาใหญ่ ประมาณ 100 เมตร

น้ำตกผากล้วยไม้เป็นน้ำตกขนาดกลางที่อยู่ในห้วยลำตะคองเช่นเดียวกัน ห่างจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเขาใหญ่ ประมาณ 7 กิโลเมตร สามารถเข้าถึงได้โดยทางรถยนต์และทางเดินเท้า ทางเดินเริ่มจากจุดกางเต็นท์ผากล้วยไม้ไปประมาณ 1.2 กิโลเมตร โดยเดินเลียบไปตามห้วยลำตะคองที่เต็มไปด้วยพันธุ์ไม้ใหญ่มักริม มีโอกาสพบนกหลายชนิด เช่น นกกางเขนน้ำหลังเทา นกกระรางคอดำ นกปรอดโองเมืองเหนือ ฯลฯ น้ำตกผากล้วยไม้มีลักษณะเป็นหน้าผาลดหลั่นกันลงมา สูงประมาณ 10 เมตร ด้านล่างเป็นแอ่งน้ำกว้างมาก เหมาะสำหรับการเล่นน้ำ ตามหน้าผาและคบไม้บริเวณน้ำตกพบกล้วยไม้ นานาชนิดขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก กล้วยไม้ที่โดดเด่นที่สุด คือ หวายแดง ที่จะออกดอกสีแดงเป็นช่อยาวในช่วยหน้าร้อน

น้ำตกเหวสุวัต เป็นน้ำตกที่มีชื่อเสียงมากเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป น้ำตกเหวสุวัตนี้อยู่สุดถนนธนรัชต์ หรือจะเดินทางเท้าต่อจากน้ำตกผากล้วยไม้ไปก็ได้ประมาณ 3 กิโลเมตร น้ำตกนี้มีลักษณะเป็นสายน้ำตกลงมาจากหน้าผาสูงประมาณ 20 เมตรเศษ บริเวณด้านล่างของน้ำตกเป็นแอ่งน้ำและลำธารเหมาะที่จะลงเล่นน้ำ แต่สำหรับฤดูฝนน้ำจะมากและไหลแรงน้ำค่อนข้างเย็นจัด

น้ำตกเหวนรก เป็นน้ำตกขนาดใหญ่และสูงที่สุด อยู่ทางทิศใต้ของอุทยานเขาใหญ่ มีทั้งหมด 3 ชั้น ชั้นแรกสูงประมาณ 60 เมตร เมื่อน้ำไหลผ่านหน้าผาชั้นนี้จะพุ่งไหลลงสู่หน้าผาชั้นที่ 2 และ 3 ที่อยู่

ถัดไปใกล้ๆ กันในลักษณะการไหลตก 90 องศา รวมความสูงไม่ต่ำกว่า 150 เมตร เป็นสายน้ำที่ไหลทะลักไปสู่หุบเหวเบื้องล่างในฤดูฝนน้ำจะไหลแรงมากจนดูน่ากลัว

น้ำตกไม้ปล้อง เป็นน้ำตกที่มีทั้งหมด 5 ชั้น ไหลลดหลั่นกันลงมา ชั้นสูงสุดไม่เกิน 12 เมตรมีลักษณะคล้ายคลึงกับน้ำตกเหวนรกหรือเหวสุวัต จะพบความงามตลอดเส้นทางเดินเท้าประกอบด้วยโขดหินเล็กใหญ่และถ้ำธารที่สวยงาม การเดินทางไปยังน้ำตกแห่งนี้เริ่มต้นที่วังตะไคร้โดยการเดินเท้าตามเส้นทางเดินเท้าระยะทางประมาณ 24 กิโลเมตร ผู้สนใจติดต่อสอบถามได้ที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขญ.13 (นางรอง)

น้ำตกวังเหว เป็นน้ำตกขนาดใหญ่มีความกว้างประมาณ 40-60 เมตร ในฤดูฝนมีน้ำมากและไหลแรง อยู่ห่างจากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขญ.9 (ใส่ใหญ่) ประมาณ 17 กิโลเมตร อยู่ใจกลางป่าทางด้านทิศตะวันออกของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่การเดินทางจะต้องใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 2 วัน เหมาะสำหรับผู้ที่รักการผจญภัยไปพักผ่อนในป่าเป็นอย่างดี ตลอดเวลาการเดินทางจะพบกับพันธุ์ไม้หายากชนิด และแก่งหินที่สวยงามตามธรรมชาติ นับเป็นน้ำตกที่สวยงามอีกแห่งหนึ่ง

น้ำตกตะคร้อ น้ำตกสลดใจ และน้ำตกส้มป่อย เป็นน้ำตกขนาดเล็กที่สวยงาม อยู่ใกล้กับหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่ ขญ.10 (ประจันตคาม) เหมาะสำหรับพักผ่อนเล่นน้ำ ทุกวันจะมีนักท่องเที่ยวในท้องถิ่น และใกล้เคียงไปเที่ยวชม และเล่นน้ำตกนี้ โดยเฉพาะในวันหยุดสุดสัปดาห์จะมีนักท่องเที่ยวจากถิ่นอื่นไปเที่ยวมากเช่นกัน

น้ำตกแก่งกฤษณา น้ำตกเหวจกจั่น เป็นน้ำตกขนาดเล็กและขนาดใหญ่ที่มีความงดงามไม่แพ้แห่งอื่นๆ เหมาะสำหรับการพักผ่อนในป่า และชมทิวทัศน์ธรรมชาติรอบกายอย่างเพลิดเพลินใจ

น้ำตกผาไพรธู น้ำตกผากระชาย น้ำตกผาด่านช้าง และน้ำตกผามะนาวยักษ์ เป็นน้ำตกขนาดกลางที่เกิดจากห้วยโกรกเค็ด ลักษณะไหลลาดไปตามผาหินที่สูงชัน เหมาะสำหรับผู้ชอบผจญภัยค้างแรมในป่า อยู่ห่างจากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขญ.3 (ตะเคียนงาม) ประมาณ 5 กิโลเมตร

น้ำตกเหวไทร เป็นน้ำตกอีกแห่งหนึ่งที่อยู่ห่างได้ถัดไปจากน้ำตกเหวสุวัต ห่างจากน้ำตกเหวสุวัตประมาณ 700 เมตร น้ำตกนี้มีลักษณะเป็นหน้าผากกว้างเต็มลำห้วยสูงประมาณ 5 เมตร ในฤดูฝนน้ำตกนี้จะไหลแรงเต็มหน้าผาสวยงามน่าชมมาก การเดินทางไปยังน้ำตกเหวไทรไปได้ 2 เส้นทาง คือเดินเท้าต่อจากเหวสุวัตระยะทางประมาณ 700 เมตรหรือจะเดินทางจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเขาใหญ่ ไปตามเส้นทางเดินเท้าเส้นกองแก้ว-เหวสุวัตก็ได้ ระยะทางประมาณ 8.3 กม. ตามสองข้างทางเท้าทางเดินที่ผ่านไปจะมีสิ่งที่น่าสนใจอย่างอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น สมุนไพรร และเห็ดป่า เป็นต้น

น้ำตกเหวประทุน เป็นน้ำตกที่อยู่ในห้วยลำตะคองอีกแห่งเหมือนกัน อยู่ถัดจากน้ำตกเหวไทรประมาณ 1 กิโลเมตรเศษ สามารถเดินทางจากน้ำตกเหวสุวัตไปก็ได้ หรือจะเดินจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเขาใหญ่ไปก็ได้ เดินตามเส้นทางเดินเท้าเส้นกองแก้ว-เหวสุวัต ระยะทางประมาณ 8

กิโลเมตร ตามเส้นทางสามารถพบร่องรอยของสัตว์ป่าได้ง่าย เช่น รอยหมูป่า ค่านข้าง น้ำตกนี้มีลักษณะเป็นหน้าผา กว้างและสูงสวยงามมาก

น้ำตกตาดมะนาว เป็นน้ำตกขนาดเล็ก ที่สวยงามอีกรูปแบบหนึ่ง อยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ เดินไปตามเส้นทางเดินเท้าออกจากด้านหลังโกชนาคาร ททท.เขาใหญ่ (เดิม) ประมาณ 5-6 กิโลเมตร จะผ่านป่าดงดิบชื้นที่มีพันธุ์ไม้เล็กใหญ่และไม้สมุนไพรที่น่าสนใจศึกษา

น้ำตกตาดตาภู น้ำตกนี้อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เกิดจากห้วยระย้าเป็นน้ำตกที่มีลักษณะเป็นโขดหินที่มีน้ำไหลหล่นเป็นทอดลาดเอียงไปข้างล่างประมาณ 100 เมตร เหมาะสำหรับผู้ที่ชอบพักค้างแรมในป่าระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร ใกล้ๆ น้ำตกจะมีทุ่งหญ้าสลับกับป่าซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์ป่านานาชนิด ที่เห็นประจำ ได้แก่ เก้ง กวาง ช้างป่า กระต๊อง นกนานาชนิด เป็นต้น

น้ำตกตาดตาดอง เป็นน้ำตกที่งดงามและสูงอีกแห่งหนึ่ง ที่อยู่ถัดไปจากน้ำตกตาดตาภูประมาณ 4 กิโลเมตร การเดินทางจะเริ่มต้นที่ด้านหลังของโกชนาคาร ททท. เขาใหญ่ (เดิม) ก็ได้ ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร หรือจะเริ่มที่ กม.5.5 ถนนเขาใหญ่-ปราจีนบุรีก็ได้ ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร

น้ำตกผากระจาย น้ำตกผาหินขวาง น้ำตกผารากไทร น้ำตกผาชมพู และน้ำตกผาตะแบก น้ำตกกลุ่มนี้เป็นน้ำตกขนาดเล็กมากนัก เกิดบนห้วยน้ำซับลักษณะของน้ำตกเป็นชั้นๆ ลดหล่นกันลงไป 5 ชั้น จากปากทางเข้าบนถนนสายเขาใหญ่-ปราจีนบุรี ช่วงระหว่าง กม.6.5-7 จะมีทางเดินเท้าที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่จัดทำเอาไว้ เดินเข้าไปเพียง 500 เมตร ก็จะถึงน้ำตกแห่งแรก คือ น้ำตกผากระจายและเดินต่อไปอีกจะถึงน้ำตกผาหินขวาง น้ำตกผารากไทร น้ำตกผาชมพู และน้ำตกผาตะแบก รวมระยะทางในการเดินเท้าทั้งสิ้นประมาณ 3 กิโลเมตรเศษ

จุดชมทิวทัศน์ กม.30 กิโลเมตรที่ 30 ถนนธนรัชต์ สามารถชมทิวทัศน์ด้านทิศเหนือของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ได้เป็นบริเวณกว้างและสวยงาม

จุดชมทิวทัศน์เขาเขียว (ผาเดียวดาย) นับเป็นจุดชมทิวทัศน์ที่สวยงามน่าชม มีลักษณะคล้ายผานกเค้าที่ภูกระดึง จะมองเห็นภูเขาร่มขวางอยู่เป็นแนวยาว และทิวทัศน์ที่สวยงามด้านจังหวัดปราจีนบุรี ตอนเช้าตรู่จะเห็นพระอาทิตย์ขึ้นยามเช้า เป็นดวงกลมสีแดงเหนือสันเขาร่มที่สวยงาม

เส้นทางถึงยอดเขาเขียวมีระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร บริเวณช่วงกิโลเมตรที่ 9 มีเส้นทางลงสู่จุดชมทิวทัศน์ผาเดียวดาย ผ่านป่าดิบเขาที่ชุ่มชื้นและอากาศเย็นตลอดปีตามต้นไม้และโขดหินมีมอสและตะไคร้ขึ้นปกคลุมอยู่ทั่วไป บริเวณนี้จะพบบนบกที่สูงหลายชนิด เช่น นกปรอดคำ นกเปล้าหางพลั่ว นกแซงแซวหางบ่วงเล็ก เป็นต้น

หอดูสัตว์ เป็นสถานที่จัดทำขึ้นสำหรับการชมดูสัตว์ป่า ผู้ที่สนใจสามารถเข้าใช้บริการได้
ดังนี้

5.5.2 โชนที่ทำการอุทยานแห่งชาติ

หอดูสัตว์หนองผักชี อยู่บริเวณหนองผักชี ซึ่งเป็นแหล่งน้ำของสัตว์ป่ารอบๆ หนองน้ำ เป็นทุ่งหญ้าคากว้างใหญ่ มีโป่งสัตว์ ปากทางเข้าอยู่บริเวณกิโลเมตรที่ 35-36 ถนนธนรัชต์ เดินเท้าเข้าไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร

หอดูสัตว์มอสิงโต อยู่บริเวณอ่างเก็บน้ำมอสิงโต รอบๆ มีลักษณะเป็นทุ่งหญ้าโล่ง ที่เหมาะสำหรับชมดูสัตว์ป่า ที่มากินดินโป่ง ซึ่งเป็นดินที่มีแร่ธาตุสำคัญของสัตว์กินพืช อยู่ห่างจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเขาใหญ่ประมาณ 500 เมตร

5.5.3 โชนหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขญ.4 (คลองป่ากั้ง)

หอดูสัตว์เขากำแพง อยู่ห่างจากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ประมาณ 2 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในทุ่งหญ้าติดชายป่าเขากำแพง มีทิวทัศน์สวยงามมาก ในเวลาเย็นจะมีฝูงกระทิงออกหากินบริเวณใกล้ๆ สามารถชมหอดูสัตว์นี้ได้ชัดเจน

เส้นทางศึกษาธรรมชาติ เส้นทางศูนย์บริการนักท่องเที่ยว-น้ำตกกองแก้ว ระยะทางประมาณ 1,200 เมตร เส้นทางนี้จะไปด้วยอิฐตัวหนอน มีป้ายสื่อความหมายตลอดเส้นทางนักท่องเที่ยวสามารถเดินเองได้

เส้นทางเดินป่าประเภทไม่พักแรม การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในเส้นทางเดินป่าประเภทไม่พักแรมนี้ ผู้ที่สนใจต้องติดต่อขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ก่อนเข้าไป ดังนี้

เส้นทางดงดิว-มอสิงโต ระยะทาง 2 กิโลเมตร ผ่านป่าดงดิบเลียบริมห้วย มีไม้ใหญ่เป็นจุดเด่น คือ ต้นสมพงขนาดยักษ์ มีพุ่มสูงท่วมหัวคน

เส้นทางสายดงดิว-หนองผักชี ระยะทาง 4 กิโลเมตร ทางช่วงแรกใช้ทางเดียวกับเส้นทางมอสิงโต จากนั้นจะผ่านป่าดงดิบที่มีความหลากหลายของพืชพันธุ์ จนไปถึงหอดูสัตว์หนองผักชี

เส้นทางผากล้วยไม้-เหวสุวัต ระยะทาง 3 กิโลเมตร ทางเลียบริมห้วย ริมทางมีเห็ดมากมายหลายชนิด อาจได้พบสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ริมน้ำ เช่น ตะกวด นาก

เส้นทาง กม.33-หนองผักชี ระยะทาง 2.5 กิโลเมตร ทางผ่านป่าดงดิบที่มีต้นไม้ใหญ่หลายคนโอบ เช่น ไทร หว้า กระเพรา เป็นต้น เถาวัลย์มากมายหลายชนิด

นอกจากนี้ยังมีเส้นทางเดินป่าที่น่าสนใจ คือ เส้นทางวังจ้ำปี-หนองผักชี และเส้นทางกองแก้ว-เหวสุวัต

เส้นทางคูนก อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เป็นแหล่งที่พบนกมากกว่า 340 ชนิด ทั้งนกอพยพและนกประจำถิ่น ใหญ่เป็นแหล่งคูนกที่ดีที่สุดแห่งหนึ่ง เส้นทางคูนกจะอยู่บริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเขาใหญ่-มอสิงโต สองข้างทางถนน บริเวณสนามกอล์ฟ (เดิม) ผากล้วยไม้-เหวสุวัต ด้านข้าง-บึงไผ่และเขาเขียว

น้ำตกนางรอง อยู่ถัดจากทางแยกเข้าน้ำตกสาลิกาไปตามทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3049 จนถึงทางเข้าน้ำตก แล้วเดินเลียบห้วยนางรองไปอีก 250 เมตร จะมีสะพานข้ามห้วยไปถึงน้ำตก ซึ่งไหลลดหลั่นลงมาตามโขดหินเป็นทางยาวประมาณ 100 เมตร น้ำตกนางรองแต่ละชั้นไม่สูงมากนักแต่กระแสน้ำไหลแรง

น้ำตกธารทิพย์ เป็นน้ำตกเล็กๆ ไหลมากตามลานหินกว้างเป็นทางยาว จากนั้นสายน้ำจะไหลผ่านช่องเขาแคบที่ชันข้างก่อนตกลงเป็นน้ำตกสูง 5 เมตร จากน้ำตกธารทิพย์มีทางเดินป่าไปอีก 4 กิโลเมตร ถึงน้ำตกเหวอี้อ่า ซึ่งเป็นน้ำตกขนาดใหญ่อีกแห่งหนึ่งมีความสูงประมาณ 25 เมตร ผู้สนใจติดต่อเจ้าหน้าที่นำทางที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขญ.10 (ประจันตคาม)

ส่องสัตว์ เป็นกิจกรรมที่ใช้ไฟส่องสัตว์ในเวลาากลางคืนไปตามถนนสองข้างทางจะพบสัตว์ที่เลี้ยงหากินกลางวันมาหากินกลางคืน เช่น แม่น ชะมด นกฮูก บ่าง หมิวขอ ฯลฯ สามารถติดต่อขออนุญาตได้ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเขาใหญ่ หรือที่ทำการอุทยานแห่งชาติก่อนเวลา 18.00 น. ทุกวัน

5.5.4 แหล่งท่องเที่ยว ด้านประวัติศาสตร์

ศาลเจ้าพ่อเขาใหญ่ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2505 ตั้งอยู่กิโลเมตรที่ 24 ถนนธนบุรีศรี เส้นทางขึ้นเขาใหญ่ด้านอำเภอปากช่อง นักท่องเที่ยวที่ผ่านเข้าอุทยานแห่งชาติ และประชาชนทั่วไป มักแวะไปกราบไหว้ ขอโชคขอลาและขอพรอยู่เสมอ

5.5.5 แหล่งท่องเที่ยว ด้านท่องเที่ยวผจญภัย

แก่งหินเพิง แก่งหินเพิง เป็นแก่งหินขนาดใหญ่กลางแม่น้ำใสใหญ่ในเขต อ.นาดี จ.ปราจีนบุรี แก่งหินเพิงจะสวยงามมากที่สุดในช่วงน้ำหลาก ราวเดือนกรกฎาคม-พฤศจิกายน ฤดูฝนจึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการท่องเที่ยวแก่งหินเพิงมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเล่นน้ำตกตามแก่งต่างๆ เป็นจำนวนมาก สำหรับผู้ชื่นชอบความตื่นเต้นเร้าใจ ยังนิยมนำการล่องแก่งแพยาง จากแก่งหินเพิงลงมายังหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ขญ.9 อีกด้วย

การเดินทางไปแก่งหินเพิง เริ่มจากตัวเมืองปราจีนบุรีใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 3452 (ปราจีนบุรี-ประจันตคาม) ระยะทางประมาณ 16 กิโลเมตร จะมาตัดกับทางหลวงหมายเลข 33 แล้วเลี้ยวขวาตรงไปทางอำเภอกบินทร์บุรี ก่อนถึงอำเภอกบินทร์บุรีจะมีทางสามแยก ให้ตรงไปอีกเล็กน้อยจะเห็นโรงแรมวัดสระคู มีถนนเล็กๆ ติดกับโรงเรียนเลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ 200 เมตร จะมีป้ายบอกตลอดเส้นทาง

เส้นทางเดินป่าประเภทท่องเที่ยว เส้นทางเดินป่าระยะไกล เป็นเส้นทางที่ต้องมีการพักแรมในป่า โดยมากเป็นเส้นทางที่อยู่รอบอุทยานแห่งชาติ ใช้เวลาดำเนิน ผู้สนใจสามารถติดต่อเดินป่าได้ที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติใกล้เคียง และที่ทำการอุทยานแห่งชาติ เช่น

เส้นทางเขาสมอปุ่น ซึ่งเป็นภูเขาหินปูนที่สูง 805 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง บนสันเขาเป็นที่ราบสลับกับป่าโปร่ง ช่วงปลายฝนต้นหนาว ราวเดือนกันยายน-พฤศจิกายน ดอกไม้ป่า เช่น

หงอนไก่ กระจงเงิน หล้าข้าวเก่า จะพร้อมใจกันบานอวดดอกสวยสะพรั่ง เริ่มต้นที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขญ.12 (เนินหอม) เดินไต่ระดับความสูงแล้วลัดเลาะไปตามหน้าผา ผ่านลานสุริยันทุ่งพรหมจรรย์ น้ำตกหินลาด น้ำตกบังเอิญ น้ำตกเหวอี้อ่า และสิ้นสุดที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขญ.10 (ประจันตคาม) ใช้เวลาเดินทาง 4 วัน 3 คืน

เส้นทางคลองปลากั้ง-น้ำตกวังเหว-รอยเท้าโคโนเสาร์-แก่งหินเพิง เริ่มต้นที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขญ.4 (คลองปลากั้ง) ไต่ระดับความสูงขึ้นชันกำแพง จะพบพื้นที่ราบบนหลังแป่ที่มีทุ่งหญ้าขนาดใหญ่แซมด้วยดอกไม้ป่า กล้วยไม้ป่า ต่อจากนี้ก็จะพบน้ำตกวังเหว ไปตามลำธารประมาณ 2 กิโลเมตร จะพบรอยเท้าโคโนเสาร์พันธุ์กินเนื้อที่ชัดเจนบนโขดหินริมธาร ผ่านป่าดงดิบลัดเลาะไปตามสันเขาไปข้ามลำน้ำที่แก่งกลีบสมุทร วันสุดท้ายออกจากป่าดงดิบถึงแก่งหินเพิง ซึ่งสามารถล่องแก่งในระยะ 3 กิโลเมตร มาถึงฝั่งที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ขญ.9 (ใสใหญ่) ใช้เวลา 4 วัน 3 คืน

เส้นทางคลองสะท้อน-แก่งยาว ระยะทาง 15 กิโลเมตร สามารถใช้เวลาแบบเดินทางแบบเข้าไป-เย็นกลับ หรือพักแรม 1 คืนก็ได้

เส้นทางโป่งตาลอง-น้ำตกผาด่านช้าง-น้ำตกผามะนาวักษ์-น้ำตกไทรคู่-น้ำตกผากระชาบ ระยะทาง 15 กิโลเมตร ใช้เวลา 2 วัน 1 คืน

เส้นทางกลุ่มน้ำตกในตำบลนุ้ย อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ใช้เวลา 3 วัน 2 คืน

นอกจากนี้ยังมีเส้นทางเดินป่าระยะไกลที่น่าสนใจ คือ เส้นทางน้ำตกนางรอง-ศูนย์ฝึกอบรมการป่าไม้เขาใหญ่ เส้นทางบ้านคลองเตือ-เขาแหลม-เหวสุวัต และเส้นทางซบได้-เหวกระดิน-เขาสามยอด

5.5.6 สิ่งอำนวยความสะดวก

1. ห้องสุขาชาย มีห้องน้ำสุขาชายไว้บริการ
2. ห้องสุขาหญิง มีห้องน้ำสุขาหญิงไว้บริการ
3. ที่พักแรม / บ้านพัก มีบ้านพัก บ้านพักเรือนแถว และค่ายพักแรม

ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว จำนวน 4 โซน ได้แก่ โซนศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โซนบนเขา-จุดชมวิวกิโลเมตรศูนย์ และโซนบ้านธารน้ำร้อน แต่ละโซนอยู่ห่างกันพอสมควร ดังนั้น นักท่องเที่ยวที่จองที่พัก-บริการไว้แล้ว ควรติดต่อที่เจ้าหน้าที่งานบ้านพักและบริการของอุทยานแห่งชาติ ซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวก่อน เพื่อเจ้าหน้าที่จะได้มอบกุญแจที่พัก แนะนำเส้นทางเข้าที่พัก และคำแนะนำอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์การท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

4. สถานที่กางเต็นท์ / เต็นท์ อุทยานแห่งชาติจัดเตรียมสถานที่กางเต็นท์และเต็นท์ไว้ให้บริการนักท่องเที่ยว การสำรองที่พักรับรองสามารถติดต่อสอบถามรายละเอียดและสำรองที่พักรับรองได้จากอุทยานแห่งชาติโดยตรง

5. บริการอาหาร มีบริการร้านอาหารเปิดให้บริการตั้งแต่เวลา 07.00 – 18.00 น. ในวันจันทร์-ศุกร์ และเวลา 07.00-21.00 น. ในวันเสาร์-อาทิตย์ มีจำนวน 5 แห่ง คือ

1. บริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
2. บริเวณจุดกางเต็นท์ผากกล้วยไม้
3. บริเวณจุดกางเต็นท์ลำตะคอง
4. บริเวณน้ำตกเหวสุวัต
5. บริเวณน้ำตกเหวนรก

ร้านขายเครื่องดื่ม / ร้านกาแฟ มีร้านขายเครื่องดื่ม / กาแฟ ไว้บริการนักท่องเที่ยว ร้านของที่ระลึก มีร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว อยู่ใกล้กับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่พอที่จะรับนักท่องเที่ยวได้ครั้งหนึ่งไม่ต่ำกว่า 150 คนบริเวณนี้มีห้องประชุมซึ่งสามารถบรรจุคนได้ถึง 100 คน ใช้สำหรับเป็นที่ประชุมบรรยายฉายสไลด์และภาพยนตร์

ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปโภค มีถนนระบบสองทางเชื่อมโยงจากการบริการ ไปยังจุดท่องเที่ยวและนันทนาการต่างๆ อย่างทั่วถึง ความยาวรวมกันกว่า 86 กิโลเมตร มีไฟฟ้าตลอด 24 ชั่วโมง

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาถึงศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นรวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศซึ่งเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวด้วยการจัดการอย่างยั่งยืน และมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น โดยมีปัจจัยในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังต่อไปนี้

1.1 ทรัพยากรธรรมชาติทางกายภาพด้านลักษณะทางภูมิประเทศ น้ำตก ภูเขาทิวทัศน์ ทัศนียภาพ และลักษณะภูมิอากาศ เป็นต้น เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสและก่อให้เกิดความประทับใจแรกที่ได้รับได้ง่ายที่สุดซึ่งจะต้องมีความงดงาม โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

1.2 ทรัพยากรธรรมชาติทางระบบนิเวศ ด้านความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้พืชพันธุ์ธรรมชาติ สัตว์ป่า ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องมีความสนใจและได้เข้าไปสัมผัสศึกษาและรับรู้สภาพและมองเห็นถึงคุณค่าความสำคัญของระบบนิเวศที่มีต่อพื้นที่และชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ อันก่อให้เกิดความประทับใจตามมา

1.3 ปัจจัยอำนวยความสะดวกพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านศูนย์บริการนักท่องเที่ยว แหล่งบริการข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ป้ายสื่อความหมาย ที่พักรถ อุปกรณ์การท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งควรเตรียมพร้อมเพื่อที่จะรองรับนักท่องเที่ยวในปริมาณที่ไม่มากเกินไป จนทำลายความโดดเด่นและความเป็นเอกลักษณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรธรรมชาติและการบริหารจัดการของชุมชนท้องถิ่น

1.4 ความพร้อมของชุมชนท้องถิ่น ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นรวมถึงอภิปรัชญาไมตรีของคนท้องถิ่นต่อนักท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และการได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นเพื่อการกระจายรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น และทำให้ประชาชนท้องถิ่นเห็นความสำคัญในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่น

1.5 การจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวด้านการจัดการปัญหาขยะ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การป้องกันปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณะ เป็นต้น เพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว และความสัมพันธ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยาวนาน

6.2 การประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา

จากการนำปัจจัยในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้ง 5 ปัจจัยมาพิจารณาศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีผลสรุปได้ดังนี้

6.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติทางกายภาพ

อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีลักษณะโดดเด่นและมีความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขา พื้นที่เป็นป่าและภูเขาน้อยใหญ่มากมายสลับซับซ้อนคล้ายกับทะเลภูเขา บางแห่งสูงชันมาก มีทิวทัศน์ที่สวยงาม เช่น น้ำตก ถ้ำ เกาะ แก่ง หน้าผา และเป็นดินแดนแห่งความสวยงาม อากาศสดชื่นเย็นสบายตลอดทั้งปี ฤดูร้อนอากาศไม่ร้อนจัด ฤดูหนาวอากาศหนาวเย็นจัดซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง และสถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเมือง เพราะเคยเป็นสนามรบระหว่างฝ่ายรัฐและ ผกค.

6.2.2 ทรัพยากรธรรมชาติทางระบบนิเวศ

สำหรับสภาพป่าที่อำเภอปากช่องมีทั้งป่าธรรมชาติ และป่าปลูกประกอบด้วยป่าเบญจพรรณ พันธุ์ไม้มีค่าทางเศรษฐกิจหลายชนิด ไม่ว่าจะเป็นป่าเต็งรังหรือป่าผลัดใบ ป่าสน ป่าดินแดง และป่าดงดิบยังเป็นที่อยู่อาศัย/แหล่งอาหาร/ที่หลบภัยของสัตว์ป่า เช่น ช้างป่า เสือ หมูป่า กระเจม่น กระต่ายป่า ค่าง อีเห็น ตะกวด ไก่ป่า ลิงลมหรือนางอาย ภูชนิดต่างๆ นอกจากนี้ยังมีนกชนิดต่างๆ อีกกว่า 100 ชนิด และมีความหลากหลายของผีเสื้อ

6.2.3 ปัจจัยอำนวยความสะดวกพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ด้านการให้บริการข้อมูลของเจ้าหน้าที่ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เป็นเพียงข้อมูลแนะนำสภาพเส้นทาง แหล่งที่พัก การช่วยเหลือและดูแลนักท่องเที่ยวตามสภาพทั่วไป

ด้านป้ายสื่อความหมาย ในพื้นที่มีเพียงป้ายห้ามทิ้งขยะในที่สาธารณะส่วนป้ายสื่อความหมายธรรมชาติแนะนำพืชพรรณมีเพียงบางแห่งเท่านั้น

ด้านที่พักแรม มีทั้งที่เป็นรีสอร์ท บ้านพัก เต็นท์ ซึ่งบางแห่งก็สร้างให้กลมกลืนกับธรรมชาติแต่บางแห่งก็สร้างโดยไม่กลมกลืนกับพื้นที่ โดยที่พักแรมนี้มีทั้งของประชาชนในท้องถิ่นของเอกชนและของทางราชการซึ่งราคาก็จะแตกต่างกันตามลักษณะ ขนาดและบรรยากาศของที่พักรวมถึงฤดูและเทศกาลของการท่องเที่ยวด้วย

ด้านร้านอาหาร มีความสะดวกและสะอาดเนื่องจากมีตั้งแต่ร้านอาหารเล็กๆที่อยู่ริมทางซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นของคนในท้องถิ่นจนถึงร้านอาหารใหญ่ๆซึ่งราคาก็จะมีความแตกต่างกันออกไป

ด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยว การเดินทางมายังอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่จังหวัดนครราชสีมา นั้น สามารถเดินทางมาได้ในหลายเส้นทาง แม้ว่าจะต้องเดินทางขึ้นเขาและหนทางบางช่วงจะคดเคี้ยวแต่ก็นับได้ว่ามีความสะดวกและปลอดภัย เนื่องจากเส้นทางมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีป้ายจราจร และป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยวตลอดเส้นทางและยังเป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อไปยังจังหวัดอื่นที่ใกล้เคียงด้วย

ด้านสินค้าของที่ระลึก ส่วนใหญ่จะเป็นพวกพืชผลทางการเกษตรของชาวบ้านที่ขายตามริมทาง เช่น ไม้ตง กะหล่ำปลี ถั่วลิสงเตา พริก จิง ข้าวโพด แครอท ยอดและผลมะระหวาน เห็ดหอมสด เป็นต้น และเครื่องใช้พื้นบ้านต่างๆ ซึ่งสินค้าเหล่านี้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวพอสมควร

6.2.5 การจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

ได้มีการวางแผนกำหนดเขตไว้สำหรับกิจกรรมท่องเที่ยวแต่ละอย่าง เช่น พื้นที่สำหรับกางเต็นท์ พื้นที่สำหรับจอดรถ เส้นทางและกิจกรรมชมธรรมชาติ มีการจัดเตรียมถังขยะเป็นระยะๆ ให้เพียงพอต่อความต้องการ และมีการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในทุกๆด้านให้มีความสะอาดและสะดวกมากขึ้นในการเดินทาง นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มพื้นที่ป่าโดยจัดให้มีโครงการปลูกป่าขึ้นด้วย

จากผลการสรุปดังกล่าว ปัจจัยในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อพิจารณาศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา นั้นจะเห็นว่าปัจจัยทางทรัพยากรธรรมชาติทางกายภาพ ปัจจัยทางทรัพยากรธรรมชาติทางระบบนิเวศและปัจจัยอำนวยความสะดวกพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่ในระดับที่สูง แต่ปัจจัยด้านความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และปัจจัยในการจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลางซึ่งจากระดับศักยภาพของแต่ละปัจจัยดังกล่าว ควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดการองค์ประกอบในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพิ่มขึ้น ภายใต้ขีดความสามารถของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การจัดการขยะ การให้ความรู้เรื่องระบบนิเวศแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว การควบคุมสิ่งก่อสร้างเป็นต้น และด้านปัจจัยอำนวยความสะดวกพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เช่น ป้ายสื่อความหมาย การให้บริการด้านข้อมูลท่องเที่ยวของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว บริการสาธารณสุข

การติดต่อสื่อสารกับพื้นที่ภายนอก เป็นต้น รวมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ มีความผูกพันกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งทำกินหล่อเลี้ยงชีวิต และประเพณี วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน และให้ตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของทั้ง ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิตและสืบทอดกันมายาวนานและ ในปัจจุบันทรัพยากรเหล่านี้ยังนำมาซึ่งรายได้จากการท่องเที่ยวให้เกิดกับชุมชนของตนอีกด้วย

6.3 ข้อเสนอแนะ

6.3.1 แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

(1.) แนวทางในระดับนโยบาย

เนื่องจากนโยบายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ยังอยู่ในระหว่างการศึกษาจัดทำ ซึ่งจะ กลายเป็นกรอบใหญ่และกรอบหลักในการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องกับพื้นที่ท่องเที่ยวซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการพื้นที่ พร้อมทั้ง การประสานความร่วมมือจากทุกกลุ่มและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานในระดับท้องถิ่น ได้แก่แก่นในท้องถิ่น กลุ่มองค์กรบริหารท้องถิ่นคือองค์กรบริหารส่วนตำบล ควรมีบทบาทอย่างมากในการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวทั้งนี้ยังเป็นเบื้องต้นทุกกลุ่มควรมีพื้นฐานและความรู้ด้านการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์เป็นสำคัญ

(2.) แนวทางสำหรับแต่ละกลุ่มบุคคล

ในการจัดการใดๆ กระบวนการจัดการต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบาทและผลประโยชน์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญและการประสานความร่วมมือของทุกๆคนทุกๆฝ่าย

6.3.2 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่จังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษาวิจัย

จากการที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมาปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกๆปี โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลจะมีปริมาณความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวสูง ทำให้เกิดปัญหาด้านต่างๆ ตามมาโดยเฉพาะปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เช่นปัญหาขยะ การก่อสร้างที่พักนักท่องเที่ยว รุกป่าพื้นที่สาธารณะ เป็นต้น จากสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการท่องเที่ยวไปในแนวทางของการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวดำเนินไปในทิศทางของการดูแลรักษา และป้องกันปัญหาความ เสื่อมโทรมของทรัพยากรท่องเที่ยว และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามมาจากการท่องเที่ยวภายใต้ ศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมและขีดความสามารถใน

การบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยรายละเอียดข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมาดังนี้

(1.) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ควรมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้ไปในแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้น ด้วยการสอดแทรกการให้ความรู้ความเข้าใจในด้านระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นได้เรียนรู้ร่วมกันด้วยการสัมผัสและตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมในท้องถิ่นอันนำมาซึ่งจิตสำนึกของความรัก ห่วงเห่นและการช่วยกันอนุรักษ์ไว้ซึ่งทรัพยากรที่มีผลเกี่ยวเนื่องทั้งในการท่องเที่ยวและการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวควรตั้งอยู่บนพฤติกรรมและจิตสำนึกที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งจากการศึกษาวิจัยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรมีการส่งเสริมได้แก่

1. การเดินป่าศึกษาพันธุ์ป่าไม้ ตามเส้นทางเดินเท้าซึ่งสามารถเดินเข้าไปยังบริเวณป่าไม้ได้
2. การศึกษาประวัติความเป็นมา ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น
3. การเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวเขาและชุมชนท้องถิ่น โดยให้นักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสวิถีการดำเนินชีวิตจากชาวบ้านในรูปแบบของ HOME STAY
4. การรับประทานอาหารเช้าในเมือง ซึ่งจัดไว้ให้บริการนักท่องเที่ยวโดยกลุ่มแม่บ้านเพื่อเป็นการเสริมรายได้ให้แก่ชุมชน

(2.) ด้านการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรมีการให้ความสำคัญกับปัจจัยอำนวยความสะดวกเฉพาะที่มีความจำเป็นหลังซึ่ง จะต้องมีความสอดคล้องกลมกลืนกับทรัพยากรธรรมชาติและ วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นประกอบด้วยสิ่งซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ และการจัดการโดยคำนึงถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวโดยควรมีการจัดการร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นและการให้ความสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อให้การให้บริการเป็นไปอย่างมีระบบ โดยปัจจัยที่ควรมีการสนับสนุนให้มีการบริการพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่

1. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเพื่อให้ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศแหล่งท่องเที่ยว การติดต่อที่พัก การนำเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวต่างๆ
2. ป้ายสื่อความหมาย เส้นทาง พันธุ์ไม้ และแหล่งท่องเที่ยว
3. บริการสุขภาพของนักท่องเที่ยว
4. มีการจัดแบ่งพื้นที่ (Zoning) เพื่อจัดเขตกิจกรรมแต่ละอย่าง
5. การจัดตั้งรองรับขยะในแหล่งท่องเที่ยวให้เพียงพอรวมถึงการจัดเก็บที่ถูกต้องวิธี

(3.) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนท้องถิ่น ควรจะมีการดำเนินการเพื่อให้เกิดความร่วมมือของทุกฝ่ายด้วยการรวมกลุ่มของชุมชนท้องถิ่นซึ่งจะต้องมีความเสมอภาค และเป็นธรรมในกระบวนการจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการให้ผลประโยชน์จะต้องมีการกระจายอย่างทั่วถึงต่อประชาชนในท้องถิ่น โดยจะต้องมีความเหมาะสมกับขีดความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น เพื่อการรักษาและปรับปรุงสภาพทรัพยากรที่เป็นอยู่ให้มีการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนยาว ด้วยการคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้นจากการได้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งควรส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในด้านต่างๆ ได้แก่

1. การจัดการศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
2. การประกอบกิจการขนาดเล็กในการบริการด้านการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก (Home Stay) ร้านอาหารพื้นเมือง ของฝากต่างๆ
3. การดูแลรักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว โดยการรวมกลุ่มของชุมชนในการผลัดเปลี่ยนกันทำความสะอาด
4. การรักษาความปลอดภัยในชุมชนท้องถิ่น
5. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นจากการรวมกลุ่มของชุมชนท้องถิ่นในการสอดส่องดูแล การทำลายและการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ภูเขาโดยความร่วมมือกับอุทยานแห่งชาติป่าช่อง และช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนานของชุมชนท้องถิ่น

(4.) ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

ในการจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเป็นบทบาท และหน้าที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่น จะต้องร่วมกันดูแล รักษา เพื่อคงไว้ซึ่งความงดงามและสภาพความสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติอันเป็นแหล่งรายได้และการดำรงชีวิตของชุมชนด้วยการกำหนดมาตรการต่างๆ ในการดำเนินการทั้ง

ประชาชนในท้องถิ่น นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยว ซึ่งมาตรการต่างๆจะสำเร็จได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย และควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ รวมถึงการสร้างจิตสำนึกให้รู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อการดำรงอยู่ของทุกฝ่าย ให้เกิดขึ้น ซึ่งควรจะสนับสนุนให้เกิดการจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ได้แก่

1. การให้ความรู้เรื่องระบบนิเวศและการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการซึ่งควรมีการให้ความรู้ตั้งแต่ในวิชาเรียนของนักเรียน การให้ความรู้และแนะนำข้อปฏิบัติแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการมีมาตรการควบคุมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความตระหนักและการสร้างสำนึกในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมต่อการดำเนินชีวิต

2. การกำหนดมาตรการเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติกับนักท่องเที่ยว ประชาชนและผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเพื่อให้การท่องเที่ยวดำเนินไปในทิศทางของการดูแลรักษาและป้องกันปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยการกำหนดข้อปฏิบัติในการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว การกำหนดมาตรการต่างๆในการประกอบกิจการด้านการท่องเที่ยว เช่น การกำจัดขยะ น้ำเสีย ของที่พกนักท่องเที่ยวและชุมชน ข้อปฏิบัติในการนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ เป็นต้น

3. การรณรงค์ให้มีการนำขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่จำพวกโลหะ แก้ว พลาสติก และการคัดแยกขยะอันตรายโดยการคัดแยกขยะเพื่อลดปริมาณขยะตกค้างที่เกิดจากนักท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงการกำจัดขยะที่ถูกต้องหรือการใช้ประโยชน์จากขยะ

4. การกำหนดมาตรการควบคุมสิ่งก่อสร้างให้มีความกลมกลืนกับธรรมชาติและไม่รบกวนพื้นที่สาธารณะเพื่อไม่ให้บดบังและทำลายทัศนียภาพอันโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว

6.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว
2. ควรศึกษาบทบาทของอิทธิพลท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่
3. ควรศึกษาการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อเสริมรายได้จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการท่องเที่ยว
4. ควรศึกษาแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพดินเพื่อทำการเกษตร
5. ควรศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2550) อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา.
ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์.(2540). การจัดการการเกษตรทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยว.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นริศรา สอนเสาวภาคย์.(2545). การวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง
เกษตรเพื่อเป็นที่มาของรายได้นอกภาคเกษตรกรรม. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นำชัย ทนผล.(2540). การท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ.เอกสารประกอบการบรรยายในการ
ฝึกอบรมหลักสูตร.28 พฤศจิกายน 2540. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- นำชัย ทนผล.(2540). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.แนวคิดและวิธีการ.เชียงใหม่: คณะธุรกิจ
การเกษตร,มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- วัลลภพันธ์ สถิตยยุทธการ.(2539). การท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.กรุงเทพฯ:
สถาบันการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒปทุมวัน
- ศูนย์วิจัยป่าไม้.2528.โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ: กรณีศึกษา
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา. คณะวนศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.(2540). รายงานขั้นสุดท้ายการ
ดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. ศูนย์บริการ
วิชาการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ
- อิทธิพล ไทยกมล.(2545). ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ:
กรณีศึกษาชุมชนตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทรัพยากรป่าไม้ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประวัติผู้ศึกษา

- ชื่อ — นามสกุล : นางภา พलगูร
- ตำแหน่งปัจจุบัน : รองประธานบริษัท
 ชื่อหน่วยงาน : บริษัท ตาล จำกัด
 สถานที่ทำงาน : 57 ซอยพร้อมมิตร ถนนสุขุมวิท 39 แขวงคลองตันเหนือ
 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110
- โทรศัพท์ — โทรสาร : 02-2588452/02-2588454
 โทรศัพท์มือถือ : 081-3953021
- ที่อยู่ปัจจุบัน : 57 ซอยพร้อมมิตร ถนนสุขุมวิท 39 แขวงคลองตันเหนือ
 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110
- โทรศัพท์ — โทรสาร : 02-2588452/02-2588454
 โทรศัพท์มือถือ : 081-9353021
- วุฒิการศึกษา (สถานที่ศึกษา) : ปริญญาตรี สาขาวิทยาศาสตร์บัณฑิตมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทร์ -
 เกษม ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ประสบการณ์การทำงาน : 1. บริษัท ตาล จำกัด
 ตำแหน่งรองประธานบริษัทฯ
 2. คณะทำงานมูลนิธิร่วมจิตต์น้อมเกล้าฯ เพื่อเยาวชนในพระบรม
 ราชินูปถัมภ์
 3. อดีตผู้ช่วยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี
 (กรรมการสิ่งแวดล้อม)
 4. นักวิชาการประจำคณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและ
 สิ่งแวดล้อม
 5. ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ ประจำคณะกรรมการ การพาณิชย์ และ
 ทรัพย์สินทางปัญญา สภาผู้แทนราษฎร